

NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA
EUROSYSTEM

ANALÝZA KONVERGENCIE SLOVENSKEJ EKONOMIKY

ODBOR VÝSKUMU

2016

© Národná banka Slovenska
Imricha Karvaša 1
813 25 Bratislava
www.nbs.sk

research@nbs.sk

september 2016

ISSN 1337-5830

Práca neprešla jazykovou úpravou.

Všetky práva vyhradené.

Krátke časti textu, nie viac ako dva odseky, môžu byť citované bez predchádzajúceho súhlasu autorov, pokiaľ bude úplne uvedený zdroj.

Analýza konvergenie slovenskej ekonomiky 2016

Odbor výskumu

Abstrakt

V podmienkach slabého zahraničného dopytu dosiahlo Slovensko vďaka investíciám vyvolaným potrebou dočerpania eurofondov vyšší hospodársky rast, ten však v prostredí klesajúcich relatívnych cien nebol dostatočný pre oživenie dobiehania priemeru EÚ vo výkonnosti a produktivite. Veľké jednorazové prehodnotenie nárastu HDP Írska skreslilo vývoj reálnej konvergenie v EÚ. V krajinách EÚ bez Írska sa rozdiely v hodnotách ukazovateľov reálnej ekonomiky z roka na rok prevažne znížili. Medziročný vývoj doplnkových ukazovateľov naznačuje mierne zhoršenie necenovej vývozných konkurencieschopnosti Slovenska. Nedochádza k potrebným štrukturálnym reformám, ktoré by mohli zabezpečiť podmienky pre ďalšie dobiehanie. Regionálne rozdiely sú na Slovensku stále veľmi vysoké. Nízkoinflačné prostredie naďalej vytvára priaznivé podmienky pre plnenie inflačného a úrokového kritéria pre zavedenie eura. Priaznivý je aj vývoj fiškálnych kritérií. Meny krajín EÚ mimo eurozóny povinných zaviesť euro však nie sú zapojené do mechanizmu výmenných kurzov. Rozšírenie eurozóny v horizonte nasledujúcich dvoch rokov nie je preto reálne.

JEL klasifikácia: E60, O11, O57

Kľúčové slová: nominálna a reálna konvergencia, maastrichtské kritériá, Európska únia, eurozóna, kandidátske krajiny, vývozná konkurencieschopnosť, inštitucionálna konkurencieschopnosť, regionálne rozdiely

Voľne prístupné na <http://www.nbs.sk/sk/publikacie/publikacie-vyskumu>

ÚVOD

Analýza konvergenzie slovenskej ekonomiky hodnotí vývoj najdôležitejších ukazovateľov reálnej a nominálnej konvergenzie, ako aj ukazovateľov vývozných a inštitucionálnej konkurencieschopnosti Slovenska. Domáci vývoj porovnáva s vývojom v ostatných členských krajinách EÚ.

Hlavné ukazovatele reálnej konvergenzie poukazujú na stagnáciu dobiehania. Dostupné výhľady vývoja slovenskej ekonomiky na nasledujúce roky naznačujú čiastočné obnovenie dobiehania vo výkonnosti a produktivite, pri nepatrných zmenách relatívnej cenovej úrovne.

Implementácia dôležitých štrukturálnych a inštitucionálnych reforiem však stále absentuje, čo zvyšuje riziko dlhodobého zaostávania Slovenska v dobiehaní vyspelejších krajín. Analýza vývozných konkurencieschopnosti ukazuje, že Slovensko patrí naďalej medzi konkurencieschopné ekonomiky, zároveň však identifikuje čiastočné medziročné zhoršenie pozície Slovenska.

Prvá kapitola sa venuje vývoju hlavných ukazovateľov reálnej konvergenzie Slovenska k priemeru EÚ. Druhá kapitola obsahuje podrobnú analýzu vývozných konkurencieschopnosti Slovenska z pohľadu tradičných i nových ukazovateľov a hodnotí vývoj indikátorov štrukturálnej a inštitucionálnej konkurencieschopnosti. Posledná kapitola poskytuje prehľad plnenia maastrichtských kritérií v krajinách EÚ s dôrazom na krajiny mimo eurozóny.

Súčasťou tohtoročnej analýzy konvergenzie je aj príloha o aktuálnom vývoji regionálnej konvergenzie Slovenska a príloha o reálnej a nominálnej konvergencii v kandidátskych krajinách EÚ.

STAV A VÝVOJ REÁLNEJ KONVERGENCIE

Globálne hospodárske podmienky vývoja ekonomiky Slovenska sa v uplynulom roku zhoršili. Svetový hospodársky rast sa spomalil predovšetkým v súvislosti s nižším priemerným rastom rozvíjajúcich sa krajín. Rusko a Brazília zaznamenali výrazný medziročný pokles HDP. Eurozóna vďaka silnejšiemu domácomu dopytu rástla v roku 2015 rýchlejšie ako v predchádzajúcom roku. Priaznivý vývoj v eurozóne založený na domácom dopyte pokračoval aj v prvom polroku 2016. Vzhľadom na zvýšenú politickú a hospodársku neistotu prameniaca z negatívneho výsledku britského referenda o vystúpení z EÚ však došlo k prehodnoteniu výhľadu hospodárskeho vývoja vyspelých krajín vrátane eurozóny na roky 2016 aj 2017 smerom nadol.

Slovenská ekonomika zrýchlila v roku 2015 svoje tempo rastu na 3,6 % (v s. c.), avšak predovšetkým vďaka jednorazovým efektom súvisiacim s dočerpávaním eurofondov. Príspevok čistého vývozu k rastu HDP bol záporný. Napriek tomu, že zlepšenie hospodárskeho vývoja zaznamenala väčšina krajín EÚ a HDP medziročne mierne klesol iba v Grécku, **náskok Slovenska v raste oproti priemeru EÚ sa zvýšil**. V súvislosti s extrémnym rastom v Írsku (26,3 %)¹ sa rozdiely medzi krajinami EÚ zvýšili. **V krajinách EÚ bez Írska však prevládala sigma konvergencia**.² Odznenie priaznivého vplyvu nárazového čerpania eurofondov na dynamiku vývoja HDP v roku 2015 sa začiatkom roka 2016 prejavilo v spomalení medziročného rastu Slovenska. Pri miernejšom spomalení rastu EÚ môžeme na Slovensku očakávať aj oslabenie tempa dobiehania priemerného HDP na obyvateľa EÚ.

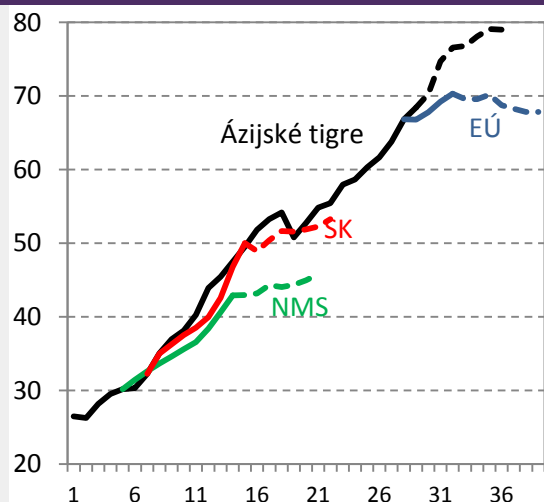
Súčasná dynamika rastu a konvergencie je v silnom kontraste s vývojom pred krízou. Ako ukázala analýza MMF (2016), v predkrízovom období dobiehalo Slovensko najvyspelejšie krajiny tempom porovnateľným s tempom charakteristickým pre krajiny, ktoré sú vzorom ekonomickej konvergencie. Ako potvrdzuje graf 1, predkrízová dynamika Slovenska bola vyššia ako priemerná dynamika zaznamenaná v nových členských krajinách a ešte vyššia ako priemerná dynamika v EÚ aj po zohľadnení počiatočnej hodnoty HDP na obyvateľa.³ Po kríze, sa však dobiehanie na Slovensku výrazne spomalilo. MMF (2016) identifikoval, že Kórea a iné rýchlo rastúce krajiny vykazovali vyššiu dynamiku trhu práce a kapitálu, ale aj vyššiu mieru úspor a investícií. Krajiny strednej, východnej a juhovýchodnej Európy konvergovali najmä vďaka rastu celkovej produktivity a finančnej integrácii. Slabý pokrízový vývoj v týchto krajinách (vrátane Slovenska) tak súvisí hlavne s prepadom rastu celkovej produktivity. V kontexte pozitívnych skúseností z iných krajín je pre obnovenie rastu celkovej produktivity a dobiehania podľa MMF potrebné klásť väčší dôraz na reformy podporujúce produktivitu a aktívne politiky trhu práce.

¹ Z dôvodu zmeny daňového domicilu zahraničných firiem.

² Bez zohľadnenia extrémneho nárastu HDP Írska dosiahla štandardná odchýlka rastu HDP nižšiu hodnotu ako v predchádzajúcom roku.

³ Graf 1 predstavuje ilustratívne porovnanie skutočného vývoja relatívnej výkonnosti „ázijských tigrov“ s trajektóriami vývoja relatívnej výkonnosti Slovenska, priemeru nových členských krajín EÚ (NMS) a priemeru všetkých krajín EÚ. Začiatky porovnávaných trajektórií sú priradené zodpovedajúcim úrovniam výkonnosti ázijských tigrov (neukazujú preto konkrétne hodnoty relatívnej výkonnosti podľa znázornenej časovej osi).

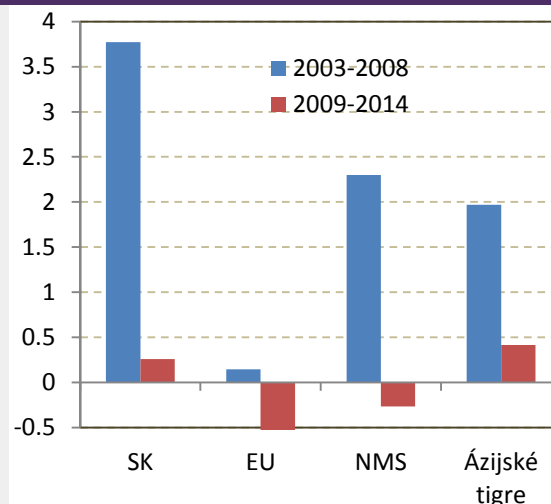
Graf 1 Porovnanie tempa konvergenencie SR a ázijských tigrov zohľadňujúce počiatočnú úroveň (HDP v PKS, USA = 100)

Zdroj: MMF, vlastné výpočty.

Poznámka: Prerušovaná čiara znázorňuje pokrízové obdobie (2009 -2015). Ázijské tigre zahŕňajú Južnú Kóreu, Taiwan, Hong Kong a Singapur. Údaje za SK, EÚ a NMS od roku 2004. Horizontálna os znázorňuje roky (1=1980).

Graf 2 Porovnanie vývoja celkovej faktorovej produktivity pred krízou a po kríze (medziročný rast v %)

Zdroj: PWT, vlastné výpočty.

Poznámka: Priemerný medziročný rast tfp v stálych cenách (rtfpa) za uvedené obdobia. Ázijské tigre zahŕňajú Južnú Kóreu, Taiwan, Hong Kong a Singapur.

Z historického hľadiska slabý, no **priaznivý vývoj HDP** v roku 2015 **bol sprevádzaný pozitívnym vývojom viacerých ukazovateľov reálnej ekonomiky**. Silný domáci dopyt podporil rast zamestnanosti, ktorý sa medziročne zvýšil na 2 % a vyššia zamestnanosť sa premietla do nižšej nezamestnanosti. V druhom polroku 2016 klesla nezamestnanosť na Slovensku pod 10 %. Priemerný medziročný rast miezd sa medziročne zmiernil na 2,9 %. Napriek tomu, rast miezd na Slovensku aj v roku 2015 prekročil rast produktivity práce. Vyšší rast reálnej mzdy a kompenzácií na zamestnanca ako produktivity pokračoval aj v prvom polroku 2016 a bolo zaznamenané zvýšenie dynamiky jednotkových nákladov práce.

Z pohľadu vývoja v ostatných krajinách EÚ bol vývoj jednotkových nákladov práce na Slovensku podpriemerný. Najmä v súvislosti s oveľa dynamickejším vývojom kompenzácií v pobaltských krajinách a nižším priemerným rastom produktivity sa jednotkové náklady práce v EÚ medziročne zvýšili až o 2,3 %. Priaznivejší bol vývoj na Slovensku aj z pohľadu zamestnanosti. Miera nezamestnanosti na Slovensku bola síce naďalej vyššia ako priemer EÚ, no v sledovanom období klesala rýchlejšie ako v EÚ. V sledovanom období **pokračovalo zmierňovanie rozdielov v zamestnanosti a nezamestnanosti medzi Slovenskom a EÚ, ale aj v rámci celej EÚ**. Rýchlejšie klesala na Slovensku aj dlhodobá nezamestnanosť a nezamestnanosť mladých, no začiatkom roku 2016 sa nezamestnanosť mladých na Slovensku stabilizovala na stále vysokej úrovni 25 %.

Rast zamestnanosti prevyšujúci rast HDP nezabránil medziročnému zrýchleniu rastu domácej produktivity, **pokles relatívnej cenovej hladiny** na Slovensku však výrazne **zredukoval diferenciál rastu produktivity a výkonnosti** slovenskej ekonomiky voči priemeru EÚ. **Relatívna výkonnosť Slovenska v roku 2015 stagnovala** na úrovni

z predchádzajúceho roku **a relatívna produktivita sa** vzhľadom na rýchlejší domáci rast zamestnanosti pravdepodobne **častočne znížila**.⁴

V roku 2015 pokračoval negatívny vývoj ukazovateľov vonkajšej nerovnováhy Slovenska. Prebytok obchodnej bilancie sa zredukoval na 2,4 % HDP a bežný účet skončil v deficite 1,3 % HDP. Írsko dosiahlo rekordný prebytok obchodnej bilancie v objeme viac ako 40 % HDP, Malta naopak zaznamenala dvadsaťpercentný deficit.⁵ Rozdiely medzi krajinami EÚ bez Írska sa medziročne znížili. Rozdiely v bilanciách bežných účtoch neboli také markantné, no v tomto prípade sme mohli pozorovať sigma divergenciu.

Pri súhrnnom pohľade na vývoj ukazovateľov reálnej konvergenzie v krajinách EÚ bez Írska (Tabuľka 1) môžeme konštatovať, že v roku 2015 **prevládala sigma konvergencia**. V skupine všetkých 28 krajín EÚ nedochádzalo k zblížovaniu hodnôt väčšiny sledovaných ukazovateľov z dôvodu výnimočného rastu HDP Írska, ktorý ovplyvnil vývoj aj ďalších ukazovateľov reálnej ekonomiky.

Tabuľka 1 Aktuálny stav a vývoj hlavných ukazovateľov reálnej konvergenzie (rok 2015)

	SK	Zmena SK	Priemer EÚ	Zmena EÚ	Sigma konvergencia	
					EÚ	EÚ bez IE
HDP na obyvateľa v PKS (% EÚ 28)	77	0,0	100	0,4	42,6 ↔	42,4 ↔
Relatívna cenová hladina (% EÚ 28)	65	-0,8	100	-0,8	25,9 →←	26,1 →←
Relatívna produktivita (% EÚ 28)*	84	0,5	100	0,2	27,4 ↔	26,8 →←
Reálny HDP (rast v %)	3,6	1,1	2,0	0,6	4,7 ↔	1,5 →←
Produktivita práce (rast v %)	1,6	0,5	0,8	0,5	4,4 ↔	1,5 →←
Kompenzácie na zamestnanca (rast v %)	2,4	0,6	3,2	1,6	1,8 →←	1,8 →←
Jednotkové náklady práce (rast v %)	0,8	0,1	2,3	1,0	2,1 ↔	1,9 →←
Miera nezamestnanosti (%)	11,5	-1,7	9,4	-0,8	4,9 →←	5,0 →←
Obchodná bilancia tovarov (% HDP)	2,4	-1,4	-0,7	0,7	11,3 ↔	7,5 →←
Bežný účet PB (% HDP)	-1,3	-1,4	2,1	0,6	3,8 ↔	3,5 ↔

Zdroj: Eurostat, EK, vlastné výpočty.

Poznámka: Zelená farba znamená medziročné zlepšenie, červená zhoršenie sigma konvergenzie v rámci EÚ. Nevážená medziročná zmena EÚ pre HDP na obyvateľa, relatívnu cenovú hladinu a relatívnu produktivitu (v p. b.), obchodnú bilanciu a bežný účet platobnej bilancie. Sigma konvergencia je meraná štandardnou odchýlkou jednotlivých indikátorov v krajinách EÚ. EÚ bez IE – EÚ 28 bez Írska.

* odhad EK pre rok 2015

Uvedené hodnoty ukazovateľov reálnej konvergenzie predstavujú agregované údaje. Nezamestnanosť, mzdy, výkonnosť alebo produktivita sa nevyvíjajú rovnakým tempom vo všetkých regiónoch EÚ, ale ani v regiónoch Slovenska. Regionálnej konvergenzie na Slovensku a čiastočne aj regionálnej konvergenzie v EÚ je venovaná samostatná príloha. Závěry prílohy č. 2 potvrdzujú, že ukazovatele trhu práce sa zlepšujú podobným, prípadne vyšším tempom v menej rozvinutých regiónoch a dochádza k zmiernovaniu ich regionálnych rozdielov. Rozdiely v ukazovateľoch výkonnosti a produktivity sa počas krízy zvýšili, keď Bratislavský kraj zaznamenal, na rozdiel od ostatných slovenských krajov, iba nepatrný

⁴ Údaj o relatívnej produktivite nebol v čase uzávierky k dispozícii. Pôvodný odhad Európskej komisie z mája 2016 predpokladal mierny nárast relatívnej produktivity Slovenska. Z dôvodu poklesu relatívnej cenovej hladiny Slovenska bola skutočná výkonnosť Slovenska o viac ako jeden percentuálny bod nižšia ako odhad Komisie. Po zohľadnení skutočného vývoja zamestnanosti sa relatívna produktivita SR pravdepodobne medziročne čiastočne znížila.

⁵ Podobne ako v prípade HDP, aj obchodná bilancia Írska bola ovplyvnená zmenou daňového domicilu veľkých zahraničných firiem.

pokles HDP na obyvateľa. Regionálne rozdiely vo výkonnosti meranej HDP na obyvateľa sa na Slovensku po kríze nezmiernili a sú druhé najvyššie v EÚ.

V globálnom kontexte sa v súvislosti so slabým hospodárskym rastom a dobiehaním stále viac spomína negatívny vplyv príjmových nerovností obyvateľstva. Ako naznačuje Box 1, tento druh nerovností je aj po prechode na trhové hospodárstvo a dynamický hospodársky vývoj v predkrízovom období na Slovensku nízky a nepredstavuje priame riziko hospodárskeho rastu a dobiehania.

Box 1 Vplyv príjmových nerovností na hospodársky rast a dobiehanie

Viacere štúdie popredných odborníkov sa v súčasnosti venujú otázke zvyšujúcich sa príjmových nerovností a ich vplyvu na hospodársky rast. Nepriaznivý vplyv veľkých príjmových rozdielov v krajine súvisí najmä s tým, že po dosiahnutí určitej miery nerovnosti strácajú niektoré skupiny obyvateľstva prístup ku zdravotnej starostlivosti a k vzdelaniu, to znižuje ich produktivitu a možnosti uplatniť sa. Príjmové nerovnosti tak znižujú sociálnu mobilitu, ale tiež možnosti investovať, ako aj podnikat'. Ostry a kol. (2014) ukázali na vzorke všetkých krajín sveta, že **nižšie nerovnosti v disponibilných príjmoch sú korelované s vyšším, a aj trvalejším hospodárskym rastom**.

OECD (2014) konštatuje **významný nárast nerovností v krajinách OECD za ostatných 30 rokov** tak z pohľadu pomeru príjmov najmenej zarábajúcich a najviac zarábajúcich, ako aj z pohľadu Gini koeficientu.* Vrchných 10 % z pohľadu príjmov zarába dnes takmer 10 násobne viac ako spodných 10 %. Gini koeficient sa zvýšil v krajinách OECD v priemere o 3 percentuálne body, v niektorých krajinách (napr. v USA) o viac ako 5 bodov.

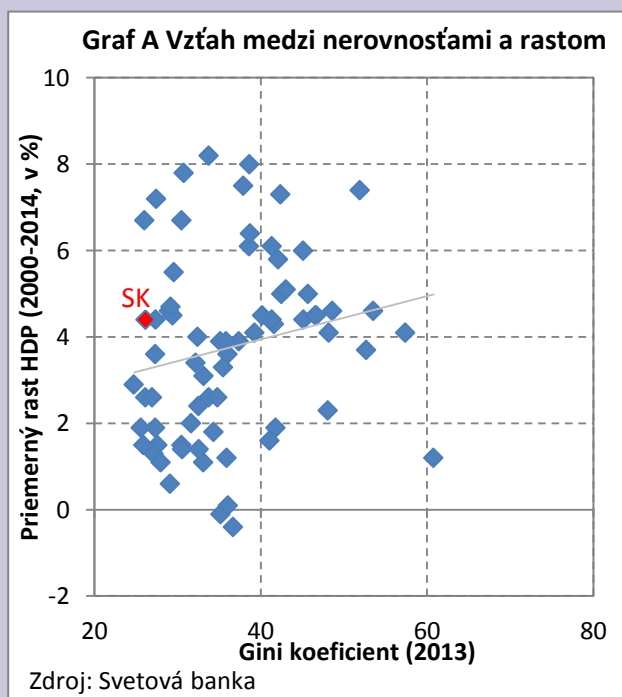
Cignano (2014) identifikoval štatisticky významný vplyv príjmových nerovností na hospodársky rast v krajinách OECD. Podľa jeho zistení nárast Gini koeficientu o 3 p. b. viedol k spomaleniu rastu o 0,35 p. b. ročne, čo predstavuje kumulatívnu stratu 8,5 % HDP za sledované obdobie 25 rokov.

Dabla-Norris a kol. (2015) si bližšie všimajú distribúciu príjmov medzi príjmovými skupinami. Zisťujú, že ak podiel príjmov vrchných 20 % stúpne o 1 p. b., HDP v nasledujúcich piatich rokoch bude o 0,08 p. b. nižší. Naopak, rovnaký nárast príjmového podielu skupiny spodných 20 % vedie k zvýšeniu rastu HDP o 0,38 p. b.

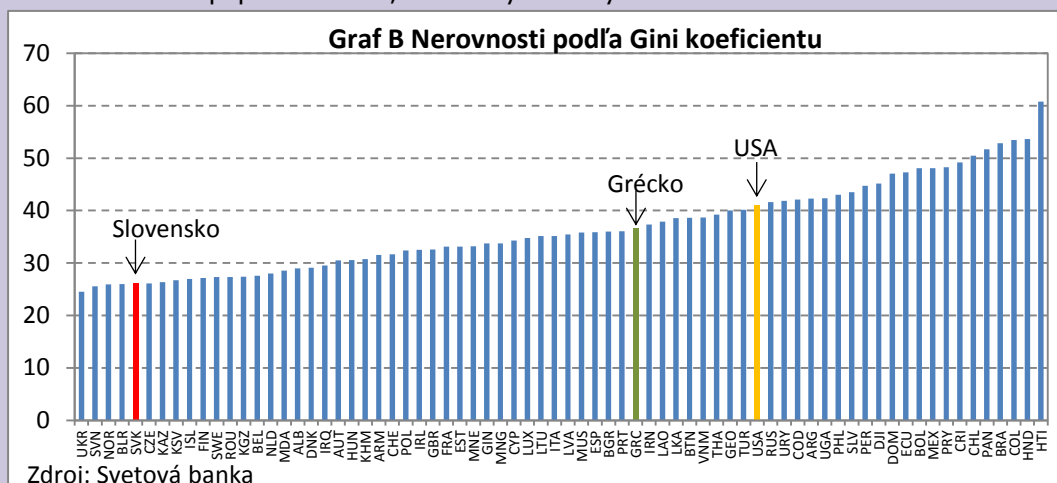
Graf A ukazuje, že vzťah medzi príjmovými nerovnosťami a hospodárskym rastom (pre všetky dostupné krajiny sveta) nie je taký jednoznačný a závisí pravdepodobne od mnohých ďalších faktorov. **Slovensko, krajina s nízkym Gini koeficientom**, rástlo v uplynulých 15 rokoch približne rovnakým tempom ako krajiny s najvyššími príjmovými nerovnosťami.

Brueckner and Lederman (2015) tiež potvrdili, že priemerný vplyv príjmových nerovností na rast je záporný. Zároveň však zistili, že v chudobných krajinách majú nerovnosti pozitívny vplyv na hospodársky rast.

Z pohľadu Slovenska môžeme zatiaľ uvedené súvislosti týkajúce sa príjmových nerovností vnímať ako prípadné riziká hospodárskeho rastu iba nepriamo cez možný nižší dopyt vyspelých krajín, ktorý tvorí významnú zložku hospodárskeho rastu Slovenska. Ako ukazuje graf B, z pohľadu dostupných údajov

o príjmových nerovnostiach patrí Slovensko medzi krajiny s najnižšími príjmovými rozdielmi na svete. Najvyššie nerovnosti v EÚ vykazuje Grécko. Tiež možno vidieť, že téma rastúcich nerovností sa prirodzene dostáva do popredia v USA, kde sú výrazne vyššie nerovnosti ako v EÚ.

Aj v prípade vyššej úrovne príjmových nerovností by však bol vplyv nerovností na hospodársky vývoj na Slovensku značne obmedzený. **Bezplatné školstvo umožňuje prístup k vzdelaniu** všetkým príjmovým kategóriám. Rovnosť šancí uplatniť sa je tak obmedzená viac sociálnymi ako ekonomickými faktormi. Štandardná **zdravotná starostlivosť je poskytovaná bezplatne** nezávisle od príjmovej situácie obyvateľa. Náklady na založenie podnikania sú na Slovensku relatívne nízke a nezamestnaní majú možnosť získať finančnú podporu pri začatí podnikania.**

Dôvody pozorovaného všeobecného nárastu sú rôzne a líšia sa v závislosti od krajiny. Najčastejšie spomínanými sú pretrvávajúca vysoká pokrízová nezamestnanosť, technologické zmeny založené na schopnostiach, pokles vyjednávacej sily zamestnancov, rozdiely v podnikovej produktivite a zvyšujúce sa kapitálové príjmy najvyšších príjmových skupín. Nárast nerovností v Európe (najmä po kríze) súvisel hlavne s poklesom zamestnanosti, v USA, ale aj v niektorých krajinách EÚ, bol nárast nerovností spôsobený predovšetkým nárastom mzdových rozdielov medzi firmami (a nie v rámci firiem).

Rozdiely v produktivite a mzdách medzi podnikmi môžu viesť k zvýšeniu príjmových nerovností aj na Slovensku. Pri plánovaní reforiem zvyšujúcich konkurencieschopnosť a hospodársky rast Slovenska je preto potrebné zohľadniť možné vplyvy na nerovnosti v spoločnosti a zaviesť prípadné opatrenia na ich zmiernenie. OECD (2015) skúmala vplyv rôznych reforiem na príjmové nerovnosti a zistila, že reformy odporúčané OECD krajinám majú vo všeobecnosti nízky alebo žiaden vplyv na príjmové nerovnosti. Niektoré opatrenia podporujúce produktivitu cez inovácie môžu zvyšovať mzdové rozdiely medzi zamestnancami, keď podporia najvzdelanejšiu a najskúsenejšiu časť pracujúcich. Reformy zvyšujúce participáciu pracovných síl a tvorbu nových pracovných miest môžu tiež prispieť k mzdovým rozdielom, no ich vplyv je neutralizovaný zvyšovaním zamestnanosti nízkopríjmových skupín. Celkovo, **vplyv jednotlivých reforiem závisí od toho, či prevládne kanál zvyšovania zamestnanosti, alebo nerovnomerného zvyšovania miezd.** Z konkrétnych reforiem odporúčaných Slovensku môžeme o potenciálnom negatívnom vplyve uvažovať pri opatreniach na zvýšenie konkurencie na trhu produktov, podpore výskumu a inovácií, alebo v prípade reformy nájomného bývania, ak bude mať vplyv na zvýšenie nájomného. Ostatné opatrenia v oblasti školstva, aktívnych politík trhu práce a znižovania bariér zamestnanosti by mali naopak viesť k zmierneniu nerovností.

* Gini koeficient dosahuje hodnotu medzi 0 až 1 (prípadne 100). Nula zodpovedá úplnej príjmovej rovnosti a 1 (alebo 100) úplnej príjmovej nerovnosti.

** Slovensko má bohužiaľ veľké rezervy v kvalite školstva a zdravotníctva. Riešenie zaostávania v kvalite je dôležité predovšetkým z pohľadu medzinárodnej konkurencieschopnosti a dlhodobu udržateľného rastu, menej z pohľadu schopnosti nízkopríjmových skupín uplatniť sa podporiť hospodársky rast.

Dynamika vývoja HDP na začiatku roka 2016 potvrdzuje predpoklad spomalenia hospodárskeho rastu v roku 2016. **Pre nasledujúce roky uvažuje prognóza NBS (P3Q-2016) s postupným zrýchlením rastu HDP** na 4,2 % v roku 2018. Zahraničný dopyt by mal mať opäť pozitívny vplyv, dominovať však bude naďalej domáci dopyt, predovšetkým spotreba domácností a v rokoch 2017 a 2018 aj investície. Európska **únia by mala** podľa Európskej komisie (2016) **rásť nižším tempom, čo vytvorí priestor pre ďalšie dobiehanie** vo výkonnosti ekonomiky. V roku 2018 by mohla relatívna výkonnosť Slovenska prekročiť 81 % priemeru EÚ.

Rast produktivity práce na Slovensku by sa mal podľa NBS (P3Q-2016) zrýchliť až na 3,1 % v roku 2018, čo by malo pri konštantnom raste produktivity EÚ (okolo 1 % ročne) zabezpečiť obnovenie dobiehania aj v oblasti produktivity. Odhady Európskej komisie z mája 2016 vychádzajú z vyššej relatívnej hodnoty HDP Slovenska v parite kúpnej sily ako novšie odhady Eurostatu a predpokladajú tak rýchlejšie tempo dobiehania v oblasti výkonnosti i produktivity.

Relatívna cenová úroveň na Slovensku bude pravdepodobne aj v prípade rastu domácich spotrebiteľských cien minimálne do roku 2017 naďalej mierne klesať. V roku 2018 by mohla podľa aktuálnych odhadov cenová hladina na Slovensku stúpnuť viac ako v EÚ a relatívna cenová hladina by sa mohla stabilizovať tesne pod 65 % priemeru EÚ.

Tabuľka 2 Výhľad ukazovateľov reálnej konvergenie SR

Reálna konvergencia	2016	2017	2018
HDP v PKS (% EÚ)	78,2 (79,4)	79,3 (80,5)	81,1
Porovnateľná cenová hladina (% EÚ)	64,9	64,7	64,8
Relatívna produktivita práce (% EÚ)	83,6 (84,3)	84,6 (84,8)	86,3

Zdroj: NBS, EK, MMF.

Poznámka: Predikcia EK v zátvorke. Odhad vývoja výkonnosti vychádza z očakávaného diferenciálu reálneho rastu v SR a v EÚ. Odhad vývoja relatívnej cenovej hladiny je založený na diferenciáli HICP a odhad vývoja relatívnej produktivity práce vychádza z očakávaného diferenciálu rastu produktivity práce. Očakávaný rast HDP, cien i produktivity na Slovensku je prevzatý zo Strednodobej predikcie NBS (2016). Očakávaný vývoj HDP, inflácie a produktivity v EÚ pre roky 2016 a 2017 pochádza z Jarnej prognózy EK (2016) a pre rok 2018 z výhľadu MMF (2016).

Po výraznom krátkodobom zvýšení rozdielov medzi krajinami EÚ vo výkonnosti a produktivite v nadväznosti na jednorazový nadmerný nárast HDP Írska, by sa mali rozdiely vo výkonnosti a produktivite zmenšiť a **v nasledujúcich rokoch by tak malo dochádzať aspoň k čiastočnej sigma konvergencii**. Za predpokladu naplnenia sa prognózy EK (2016) by sa **zároveň** mala v nasledujúcich rokoch obnoviť aj beta konvergencia, **menej rozvinuté krajiny EÚ by mali začať opäť v priemere rásť rýchlejšie ako viac rozvinuté krajiny EÚ**.

V minulosti sme boli svedkami viacerých fáz postupného rozširovania EÚ. Krajiny vstupujúce do EÚ po Slovensku vykazovali nižšiu relatívnu výkonnosť ako Slovensko a tak ich vstup ovplyvnil výšku relatívnej výkonnosti Slovenska smerom nahor. Aj vďaka viacerým zmenám kompozície EÚ sa výkonnosť Slovenska v súčasnosti pohybuje nad úrovňou 75 %, predstavujúcou hranicu, pri ktorej dochádza k zásadnému obmedzeniu možností čerpať zdroje zo štrukturálnych fondov EÚ. Vzhľadom na regionálne rozdiely vo výkonnosti,

s výnimkou najbohatšej oblasti v blízkosti hlavného mesta, sú jednotlivé kraje naďalej oprávnené čerpať zdroje štrukturálnych fondov EÚ v plnom rozsahu. Ekonomiky vstupujúce do EÚ po Slovensku však neboli na prvý pohľad také veľké, aby výrazne ovplyvnili hodnotu relatívnej výkonnosti Slovenska. V prípade očakávaného odchodu Spojeného kráľovstva, druhej najväčšej ekonomiky na základe HDP v PKS, z EÚ sa preto prirodzene naskytá otázka, aký bude mať táto zmena vplyv na relatívnu výkonnosť Slovenska. Ako naznačuje box č. 2, **výstup Spojeného kráľovstva z EÚ by mal mať menší vplyv na relatívnu výkonnosť Slovenska ako vstup Bulharska, Rumunska a Chorvátska do EÚ** a nemal by priamo ovplyvniť oprávnenosť menej rozvinutých slovenských regiónov čerpať eurofondy.

Box 2 „Zbohatne“ Slovensko papierovo vďaka Brexitu?

Donedávna sme boli svedkami zmien zloženia EÚ len z titulu jej rozširovania o nové krajiny. Do EÚ postupne vstupovali viaceré menej rozvinuté krajiny, ktoré dosahovali dostatočný stupeň reálnej konvergencie. Rozširovanie prinášalo prirodzene zmeny v priemernej úrovni HDP na obyvateľa. Krajiny vstupujúce do EÚ po Slovensku znižovali priemernú úroveň výkonnosti EÚ a prispievali tak k zvyšovaniu relatívnej výkonnosti Slovenska nad rámec prirodzeného dobiehania.

Ilustratívny výpočet vplyvu rozšírenia EÚ o Bulharsko, Rumunsko a Chorvátsko (nezohľadňujúci zmeny v parite kúpnej sily) ukazuje, že relatívna výkonnosť Slovenska v nadväznosti na vstup týchto krajín do EÚ je vyššia o 2,3 p. b. Ak by tieto krajiny neboli v súčasnosti členmi EÚ, relatívna výkonnosť Slovenska by dosahovala 74,5 % EÚ (oproti súčasným 76,8 % EÚ).

Podobný vplyv na relatívnu výkonnosť SR môžeme očakávať aj v súvislosti s plánovaným vystúpením bohatšieho Spojeného kráľovstva z EÚ. Ako vidieť v tabuľke A, **odchod Spojeného kráľovstva z EÚ zvýši relatívnu výkonnosť Slovenska o jeden percentuálny bod**. Okrem zdanlivého zbohatnutia Slovenska nad rámec skutočného dobiehania, **zvyšovanie relatívnej výkonnosti znižuje možnosti čerpať finančné zdroje podporných fondov EÚ**.

Vzhľadom k tomu, že z pohľadu prerozdelenia zdrojov EÚ sa Slovensko člení na štyri regióny, ktorým s výrazným náskokom dominuje Bratislavský kraj, zvyšné tri regióny (západného, stredného a východného Slovenska) sú oprávnené čerpať zdroje v plnom rozsahu. Vystúpenie Spojeného kráľovstva z EÚ zvýši relatívnu výkonnosť Západného a Východného kraja približne o jeden percentuálny bod. Všetky tri menej rozvinuté regióny tak budú naďalej dosahovať relatívnu výkonnosť menej ako 75 % EÚ. **Bez zásadného zrýchlenia doterajšieho tempa konvergencie a bez dramatických zmien kompozície EÚ, by mohli byť najmenej rozvinuté regióny stredného a východného Slovenska oprávnené čerpať prostriedky zo štrukturálnych fondov v plnom rozsahu aj v ďalšom programovom období po roku 2020.** Západné Slovensko aj v prípade pokračujúceho slabšieho tempa dobiehania evidovaného po kríze (menej ako 1 p. b. ročne), pravdepodobne prekročí v horizonte tohto programového obdobia hranicu 75 % EÚ.

Tabuľka A Ilustratívny výpočet relatívnej výkonnosti zohľadňujúci zmeny kompozície EÚ

	Slovensko	Bratislavský kraj	Západné Slovensko	Stredné Slovensko	Východné Slovensko
EÚ bez UK	77.8	188.8	73.0	61.6	53.8
EÚ28	76.8	186.4	72.1	60.8	53.1
EÚ bez BG, RO, HR a UK	75.2	182.5	70.6	59.5	52.0
EÚ bez BG a RO	74.8	181.6	70.2	59.2	51.8
EÚ bez BG, RO a HR	74.5	180.9	69.9	59.0	51.6
EÚ15	71.3	173.0	66.9	56.4	49.3

Zdroj: Eurostat, vlastné výpočty.

KONKURENCIESCHOPNOSŤ SLOVENSKA

VÝVOZNÁ KONKURENCIESCHOPNOSŤ

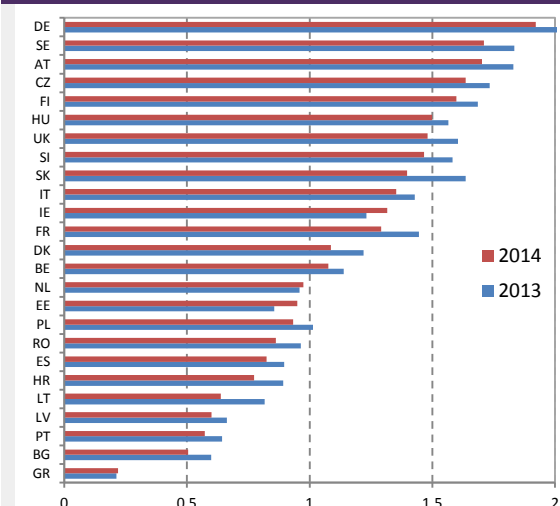
Podrobná analýza vývozných konkurencieschopnosti Slovenska, ktorá bola súčasťou minuloročnej analýzy konvergencie (NBS 2015 a Lalinský 2015) ukázala, že Slovensko je krajinou vyvážajúcou relatívne veľký počet produktov, v ktorých dosahuje odhalenú komparatívnu výhodu. Ide zároveň o produkty technologicky náročnejších odvetví, ktoré sú navzájom značne prepájané. To zabezpečuje Slovensku relatívne vysokú tzv. ekonomickú komplexnosť.

Aktuálny rebríček ekonomickej komplexnosti (AEC 2016) zaraďuje Slovensko na trinástu priečku spomedzi všetkých hodnotených krajín, čo **naznačuje medziročne zhoršenie pozície Slovenska**.

Ako ukazuje graf 3, hodnota ukazovateľa ekonomickej komplexnosti sa medziročne znížila takmer vo všetkých krajinách EÚ, na Slovensku bol však pokles výraznejší a jeho pozícia v rámci EÚ sa zhoršila o tri priečky. V súčasnosti patrí medzi deviatu najkonkurencieschopnejšiu ekonomiku EÚ na základe tohto ukazovateľa.

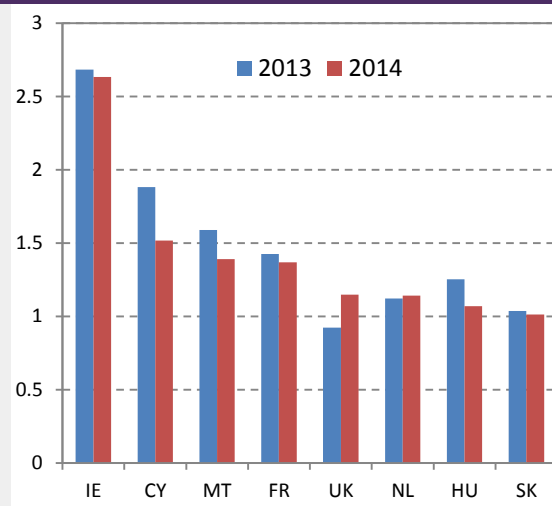
Z pohľadu odhalených komparatívnych výhod, ktoré vstupujú do výpočtu ukazovateľa ekonomickej komplexnosti, je dôležité zistenie, že **Slovensko si podľa aktuálne dostupných údajov udržalo aspoň čiastočnú komparatívnu výhodu vo vývoze technologicky náročných produktov**. Uzatvára tak skupinu ôsmich krajín EÚ s komparatívnou výhodou vo vývoze high-tech produktov.⁶

Graf 3 Index ekonomickej komplexnosti (ECI) pre krajiny EÚ

Zdroj: *The Atlas of Economic Complexity*.
Poznámka: údaje za Luxembursko, Cyprus a Maltu nie sú k dispozícii.

Graf 4 Odhalená komparatívna výhoda vo vývoze high-tech produktov

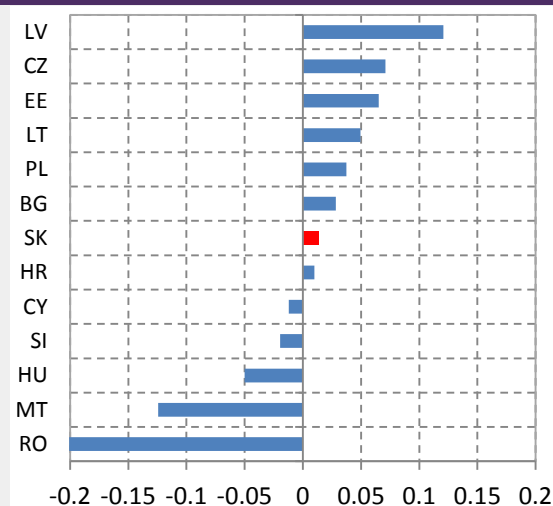

Zdroj: ECB (2016).
Poznámka: OECD klasifikácia, krajina dosahuje komparatívnu výhodu, ak je podiel jej high-tech vývozu (na celkovom vývoze) vyšší ako celosvetový podiel high-tech vývozu (na celkovom svetovom vývoze), t.j. $RCA > 1$.

⁶ T.j. z tohto pohľadu skupinu najkonkurencieschopnejších krajín EÚ. V ostatných krajinách EÚ je podiel high-tech vývozu na celkovom vývoze nižší ako celosvetový podiel high-tech vývozu na celkovom celosvetovom vývoze.

Rast trhového podielu Slovenska sa v roku 2014 spomalil pod priemerné tempo rastu trhového podielu EÚ. Podrobnejšie údaje naznačujú, že trhový podiel sa zvýšil vďaka extenzívnej zložke rastu vývozu, intenzívne zložky týkajúce sa dopytu a necenovej konkurencieschopnosti mali podľa dostupných údajov negatívny medziročný vplyv. Zahraničný obchod EÚ sa vyznačoval miernym dobiehaním v oblasti sofistikovanosti vývozu (krajiny s nižšou mierou sofistikovanosti vývozu zaznamenali vyšší nárast sofistikovanosti). **Podiel slovenského vývozu do najvyspelejších krajín sa však medziročne zvýšil iba nepatrne.**

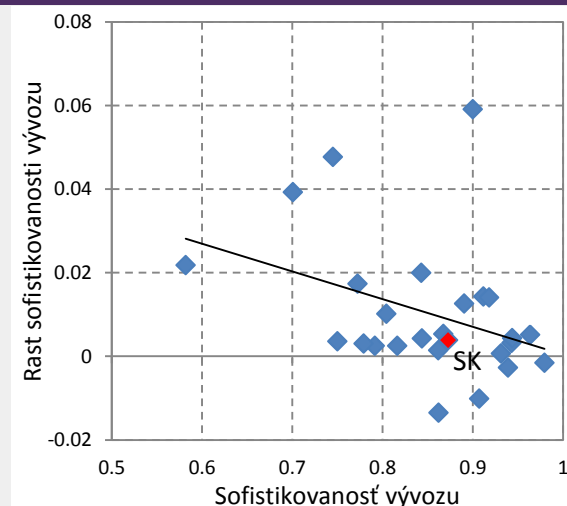
Graf 5 Vývoj trhového podielu nových členských krajín EÚ (medziročná miera rastu, rok 2014)

Zdroj: ECB (2016).

Poznámka: Slovensko zvýraznené červenou farbou. Trhový podiel vypočítaný ako suma dovozov konkrétnej krajiny do všetkých krajín sveta podelená sumou celosvetového dovozu.

Graf 6 Vývoj Indexu sofistikovanosti vývozu tovarov v krajinách EÚ (Úroveň Nemecka = 1, rok 2014)

Zdroj: ECB (2016).

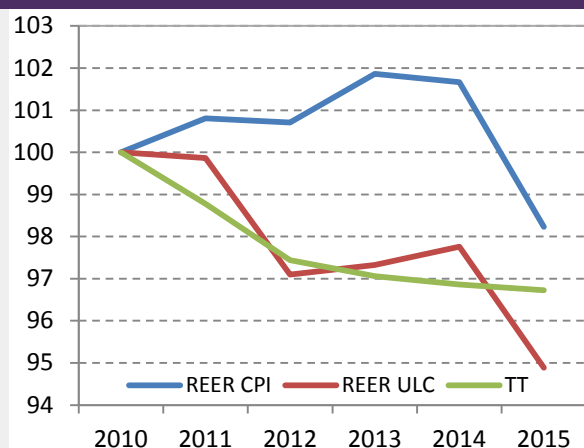
Poznámka: Sofistikovanosť vývozu vypovedá o podiele vývozu smerujúceho do bohatých krajín. Ide o sumu HDP na obyvateľa cieľových krajín váženú objemom vývozu do týchto krajín.

Vývoj vývozných konkurencieschopnosti Slovenska bol formovaný tak cenovými, ako aj necenovými faktormi. **Štandardné ukazovatele cenovej a nákladovej konkurencieschopnosti ukazujú medziročné zlepšenie cenovej a nákladovej konkurencieschopnosti.** Na grafe 7 môžeme vidieť, že v roku 2015 pokračoval pokles výmenných relácií a Slovensko zaznamenalo pokles reálneho výmenného kurzu zohľadňujúceho zmeny spotrebiteľských cien ako aj zmeny nákladov práce. Cenové a nákladové faktory tak pravdepodobne výraznejšie podporili opätovné zrýchlenie rastu trhového podielu v roku 2015.

Alternatívny pohľad na cenovú konkurencieschopnosť cez porovnanie relatívnych vývozných cien založených na jednotkových vývozných cenách a relatívnych vývozných cenách zohľadňujúcich zmeny kvality (graf 8) je, podobne ako predchádzajúce výsledkové ukazovatele, dostupný s ročným oneskorením. Slovensko má naďalej nižšie relatívne vývozné ceny ako pred krízou a relatívne vývozné ceny zohľadňujúce zmeny kvality vývozu dokonca výrazne nižšie ako pred krízou. Podľa posledných dostupných údajov (za rok 2014) sa však relatívne vývozné ceny vracajú späť k úrovniam pred krízy tempom prevyšujúcim priemerný rast relatívnych vývozných cien v eurozóne i v EÚ. Aktuálny medziročný **nárast relatívnych**

vývozných cien zohľadňujúcich kvalitu zároveň naznačuje možnú čiastočnú zmenu štruktúry vývozu smerom k lacnejším, príp. menej kvalitným produktom.

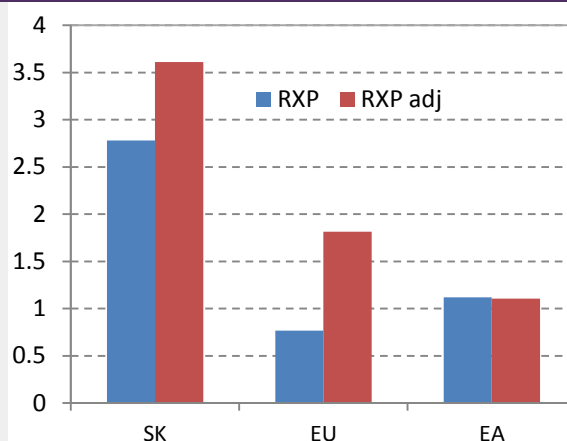
Graf 7 Vývoj Harmonizovaných indikátorov konkurencieschopnosti a výmenných relácii Slovenska

Zdroj: ECB (2016), vlastné výpočty.

REER CPI – reálny efektívny výmenný kurz podľa CPI
REER ULC – reálny efektívny výmenný kurz podľa ULC
TT – výmenné relácie (terms of trade)

Graf 8 Porovnanie relatívnych vývozných cien založených na jednotkových cenách a relatívnych vývozných cien upravených o necenové faktory (rok 2014)

Zdroj: ECB (2016), vlastné výpočty.

RXP - relatívne vývozné ceny podľa jednotkových cien
RXP adj - relatívne vývozné ceny podľa jednotkových cien upravené o necenové faktory

Dodatočné informácie, nad rámec spomenutých výsledkových a nákladových ukazovateľov konkurencieschopnosti, môže poskytnúť analýza konkurenčných tlakov založená na tzv. dynamickej analýze obchodných vzťahov (podľa Benkovskis et al. 2013 a Silgoner et al. 2013). Na základe podrobných údajov o vývoze viac ako 5000 skupín produktov na konkrétne trhy vieme vyrátať, do akej miery sa vývoz dvoch krajín prelína, či sa konkurenčné tlaky stupňujú, prípadne odhadnúť, či hodnotená krajina stráca svoju pozíciu v prospech konkurenčnej krajiny.

Z hľadiska EÚ ako celku sú zaujímavé najmä konkurenčné tlaky súvisiace s prienikom produktových trhov medzi krajinami EÚ a Čínou.⁷ V roku 2000 bola Čína prítomná na 46 % produktových trhoch EÚ. V roku 2009 si Čína a EÚ konkurovali na viac ako 70 % produktových trhoch. Prienik obsluhovaných trhov rástol aj v nasledujúcich rokoch a v roku 2013 dosiahol 73 % aktívnych obchodných vzťahov. **Slovensko patrí so 75 percentným prienikom medzi krajiny s nadpriemernými konkurenčnými tlakmi zo strany Číny.**⁸

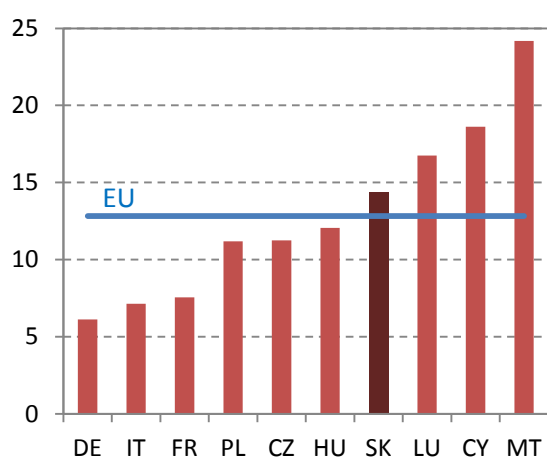
O dynamike a potenciálnych hrozbách lepšie vypovedajú modifikované prieniky obchodných vzťahov, ktoré zohľadňujú novovznikajúce a naopak zanikajúce obchodné vzťahy. Podiel novovznikajúcich prienikov predstavujúcich možné zostrenie konkurencie medzi Slovenskom a Čínou sa v rokoch 2008 až 2013 stabilizoval na nižšej úrovni ako pred krízou. Ako dokumentuje graf 9 aj v roku 2013 dosahovalo Slovensko **vyšší podiel nových**

⁷ Pod produktovými trhmi rozumieme kombinácie produktových skupín a cieľových krajín.

⁸ Najvyšší prienik s Čínou malo v roku 2013 Švédsko (79 %). Česká republika bola tiež vystavená vyšším konkurenčným tlakom zo strany Číny ako Slovensko (prienik dosahoval takmer 77 % aktívnych obchodných vzťahov).

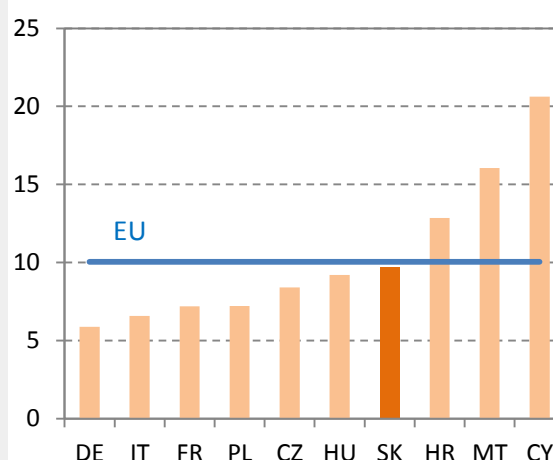
produktových trhov, na ktorých čelilo konkurencii zo strany Číny, ako bol priemer za všetky krajiny EÚ. Slovensko zároveň opustilo menej produktových trhov, na ktorých bolo aktívne spolu s Čínou ako bol priemer za EÚ. Ako ukazujú grafy 9 a 10 najvyšším konkurenčným tlakom čelia hlavne malé krajiny EÚ. Veľké krajiny EÚ sú vo výrazne nižšej miere vystavované novej konkurencii a v nižšej miere tiež opúšťajú trhy, na ktorých sú aktívne spolu s Čínou.

Graf 9 Nové konkurenčné vzťahy s Čínou
(podiel nových prienikov produktových trhov na aktívnych obchodných vzťahoch, rok 2013)

Zdroj: ECB (2016), vlastné výpočty.
Poznámka: graf znázorňuje 3 krajiny s najnižšou a 3 krajiny s najvyššou úrovňou, krajiny V4 a priemer krajín EÚ.

Graf 10 Potenciálne vytesňovanie Čínou
(podiel zaniknutých produktových trhov na aktívnych obchodných vzťahoch, rok 2013)

Zdroj: ECB (2016), vlastné výpočty.
Poznámka: graf znázorňuje 3 krajiny s najnižšou a 3 krajiny s najvyššou úrovňou, krajiny V4 a priemer krajín EÚ.

ŠTRUKTURÁLNE A INŠTITUCIONÁLNE REFORMY

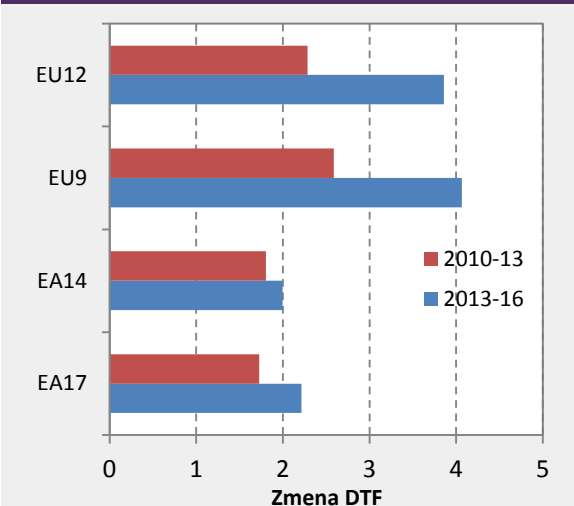
Záverov viacerých analýz nadnárodných inštitúcií konštatujú spomalenie reformného úsilia krajín EÚ.⁹ S výnimkou krátkeho obdobia po vypuknutí dlhovej krízy, kedy boli krízou najsilnejšie zasiahnuté krajiny prinútené pristúpiť k viacerým reformám v reakcii na nepriaznivú hospodársku a finančnú situáciu, vykazuje eurozóna nedostatočnú reformnú aktivitu. Pritom práve v krajinách eurozóny, kde nie je možné reagovať na prípadné vonkajšie šoky vlastnou menovou politikou, je dôležité zvyšovať flexibilitu a implementovať štrukturálne reformy.

Ako ukazuje graf 11, eurozóna zaostáva za krajinami EÚ mimo eurozóny aj v zlepšovaní kvality podnikateľského prostredia hodnoteného Svetovou bankou. Pritom, popri vzťahu medzi hospodárskym rastom a reguláciou trhu práce alebo reguláciou na trhu produktov,

⁹ Najmä ECB (2015), OECD (2016), EK (2015).

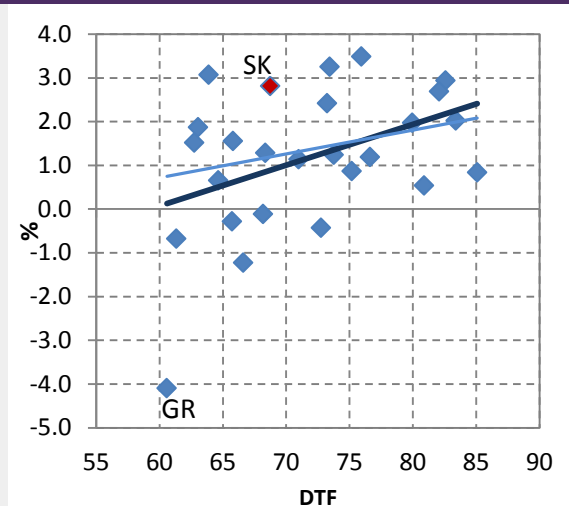
ktoré boli zdokumentované napríklad v minuloročnej analýze konvergencie (NBS 2015), hospodársky vývoj krajín EÚ závisí aj od kvality podnikateľského prostredia (graf 12).

Graf 11 Porovnanie zmien kvality podnikateľského prostredia v eurozóne a v krajinách EÚ mimo eurozóny

Zdroj: Svetová banka (Doing Business), vlastné výpočty.
Poznámka: EU12 – krajiny EÚ mimo eurozóny (vrátane pobaltských krajín), EU9 – krajiny EÚ mimo eurozóny, EA14 – krajiny eurozóny bez Malty, Luxemburska a pobaltských krajín. EA17 – krajiny eurozóny bez Malty a Luxemburska (vrátane pobaltských krajín). DTF – difference to frontier (vzdialenosť od najlepších), vyššia hodnota DTF znamená vyššiu kvalitu podnikateľského prostredia.

Graf 12 Vzťah medzi kvalitou podnikateľského prostredia a hospodárskym rastom v EÚ

Zdroj: Svetová banka (Doing Business), Eurostat, vlastné výpočty.
Poznámka: tmavá čiara reprezentuje vzťah pre EÚ bez Malty a Luxemburska. Bledá čiara reprezentuje vzťah pre EÚ bez Malty, Luxemburska a Grécka. Priemerný medziročný hospodársky rast v období 2010 až 2015, DTF – difference to frontier (vzdialenosť od najlepších) za rok 2010. Vyššia hodnota DTF znamená vyššiu kvalitu podnikateľského prostredia.

Podľa najnovšieho rebríčka Doing Business 2016 sa pozícia Slovenska v rámci EÚ, ani pozícia Slovenska v rámci eurozóny medziročne nezmenila.¹⁰ Z dlhodobého hľadiska je však badateľné zaostávanie Slovenska za reformnými krokmi viacerých nových členských krajín EÚ. Rozdiely medzi týmito krajinami sa od roku 2008 výrazne znížili a medzera medzi krajinou s najlepším podnikateľským prostredím v EÚ (Dánskom) a novými členskými krajinami sa značne zmenšila (graf 13).

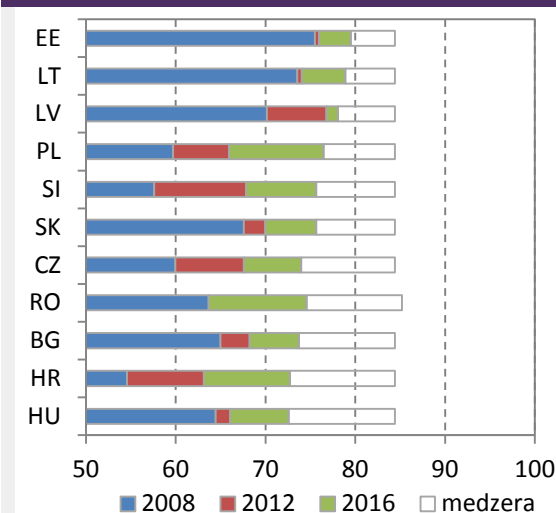
Slovensko síce dosiahlo po zavedení eura aspoň čiastočné zlepšenie vo väčšine oblastí (s výnimkou oblastí registrácie majetku, získania úveru a vymáhania zmlúv), celkový pokrok vo zvyšovaní kvality podnikateľského prostredia bol však slabý (pozri graf 14). Za lídrami v oblasti inštitucionálnej konkurencieschopnosti v súčasnosti najviac zaostáva v ochrane menšinových vlastníkov a vo vymáhaní plnenia zmluvných podmienok. Vymoženie plnenia zmluvných podmienok trvá na Slovensku najdlhšie v rámci celej EÚ a patrí medzi nákladnejšie. Ochrana menšinových práv investorov je slabá najmä v súvislosti s transparentnosťou vlastníctva majetkových práv.

Zmena metódy výpočtu poradia hodnotených krajín sa prejavila v lepšej celkovej pozícii Slovenska. Slovensko sa umiestnilo na 29. mieste spomedzi 189 krajín sveta. Celkové

¹⁰ Slovensko sa umiestnilo na 15. priečke z 27 krajín EÚ na 11. mieste z 18 krajín eurozóny. Doing Business hodnotí všetky krajiny EÚ s výnimkou Luxemburska.

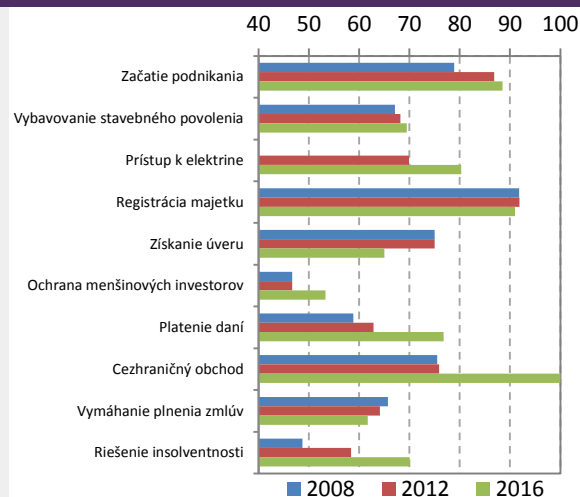
umiestnenie Slovenska v rebríčku kvality podnikateľského prostredia po zohľadnení zmien vo výpočtoch sa však medziročne nezmenilo.

Graf 13 Vývoj kvality podnikateľského prostredia SR v porovnaní s ostatnými novými členskými krajinami EÚ (v DTF)

Zdroj: Svetová banka (Doing Business), vlastné výpočty.
Poznámka: medzera predstavuje rozdiel medzi hodnotou DTF Dánska a znázornených krajín, hodnota pre rok 2012 je rozdielom medzi 2012 a 2008, hodnota pre rok 2016 je rozdielom medzi 2016 a 2012, hodnota za rok 2008 je jednoduchým priemerom DTF za oblasti hodnotené v danom roku.

Graf 14 Vývoj kvality podnikateľského prostredia SR podľa hodnotených oblastí (v DTF)

Zdroj: Svetová banka (Doing Business), vlastné výpočty.

Postavenie Slovenska v zložených rebríčkoch konkurencieschopnosti sa medziročne zlepšilo. Správa o globálnej konkurencieschopnosti (WEF 2015) konštatuje posun o 8 miest a Ročenka svetovej konkurencieschopnosti (IMD 2016) posun o 6 miest. **Tento priaznivý vývoj však odráža predovšetkým zlepšenie hospodárskeho vývoja** a s ním súvisiace lepšie výsledky hospodárenia súkromného sektora a verejnej správy, **nie implementáciu nevyhnutných zmien v chronicky spomínaných slabých stránkach slovenskej ekonomiky.**

Podľa Svetového hospodárskeho fóra (WEF 2015) Slovensko naďalej zaostáva nielen za najkonkurencieschopnejšími krajinami EÚ, ale aj za ostatnými krajinami V4. V porovnaní s inými rozvinutými ekonomikami zaostáva Slovensko najviac v oblasti kvality a efektívnosti inštitúcií, ale aj v oblasti inovácií a technologickej pripravenosti. Podľa aktuálnej Správy o globálnej konkurencieschopnosti tromi najproblematickejšími faktormi sú korupcia, neefektívna vládna administratíva a daňové zaťaženie.

Ročenka svetovej konkurencieschopnosti (IMD 2016) spomína podobné kľúčové nedostatky. Hlavnými výzvami pre Slovensko sú vysoká miera zdaňovania práce a príjmu, vysoká miera korupcie a nedostatočná transparentnosť. Do popredia sa však dostali aj vysoká úroveň regionálnych rozdielov, rastúca nespokojnosť v zdravotníctve a v školstve.

Napriek miernemu medziročnému zlepšeniu podmienok pre konkurencieschopnosť, Slovensko naďalej zaostáva za krajinami v regióne, ako aj za úrovňou konkurencieschopnosti dosahovanou pred krízou. **V záujme napredovania a vytvorenia impulzov pre hospodársky rast v ďalších rokoch je potrebné sa čím skôr zamerať sa**

na odstraňovanie identifikovaných slabých stránok. Ako potvrdzujú závery z boxu č. 3, slabší hospodársky rast ako pred krízou nie je možné považovať za oprávnený argument pre oddaľovanie reforiem v zaostalých oblastiach.

Tabuľka 3 Vývoj postavenia krajín V4 v rebríčkoch konkurencieschopnosti

Krajina	Doing Business				Global Competitiveness Report				World Competitiveness Yearbook			
	2016	Zmena (15/16)	Pozícia v EÚ	Pozícia vo V4	2016	Zmena (15/16)	Pozícia v EÚ	Pozícia vo V4	2016	Zmena (15/16)	Pozícia v EÚ	Pozícia vo V4
Slovensko	29.	0	15.	2.	67.	+8	25.	4.	40.	+6	20.	3.
Česko	36.	-3	18.	3.	31.	+6	12.	1.	27.	+2	11.	1.
Maďarsko	42.	-2	22.	4.	63.	-3	23.	3.	46.	+2	22.	4.
Poľsko	25.	+3	12.	1.	41.	+2	16.	2.	33.	0	15.	2.
Počet krajín	189				140		27		59		26	

Zdroj: WB, WEF, IMD.

Poznámka: Zelenou farbou je znázornené medziročné zlepšenie a červenou farbou medziročné zhoršenie zohľadňujúce zmeny metodológie.

Nedostatočnú aktivitu v oblasti štrukturálnych reforiem potvrdzujú aj odporúčania Rady (EK 2016) týkajúce sa národného programu reforiem, ktoré sú zároveň jej stanoviskom k programu stability Slovenska. Všetky doterajšie odporúčania týkajúce sa nezamestnanosti dlhodobo nezamestnaných a znevýhodnených skupín obyvateľstva, ale aj školstva a zdravotníctva, zostávajú naďalej v platnosti. Rada ich v roku 2016 však rozšírila o ďalšie odporúčania týkajúce sa zlepšenia verejného obstarávania, zvýšenia transparentnosti, kvality a účinnosti riadenia ľudských zdrojov vo verejnej správe, ako aj prijatia komplexného plánu na odstránenie administratívnych a regulačných prekážok pre podnikateľský sektor.

Box 3 Štrukturálne reformy v období slabého hospodárskeho rastu

Pretrvávajúci slabý hospodársky rast rozvinutých krajín, vrátane krajín eurozóny, zintenzívnil diskusiu o dopadoch štrukturálnych reforiem v krátkodobom horizonte a načasovaní ich implementácie v závislosti od hospodárskeho cyklu. Popri pozitívnom vplyve reforiem na zamestnanosť a produktivitu v strednodobom, príp. dlhodobom horizonte, je v súčasnosti dôležité zohľadniť aj vplyv navrhovaných reforiem na dopyt v krátkodobom horizonte.

Téme sa venujú aj oficiálne výstupy nadnárodných inštitúcií. Aktuálna správa o reformách hospodárskej politiky OECD (2016), ale aj ekonomická prognóza MMF (2016) poskytujú súhrn najnovších poznatkov v oblasti dopadov reforiem trhu práce a reforiem trhu produktov.

Doterajšie skúsenosti a výsledky modelových odhadov ukazujú, že počet reforiem s pozitívnym dopadom v krátkom období je značne obmedzený. Podľa MMF (2016) významný pozitívny účinok v krátkom horizonte môžu priniesť najmä reformy týkajúce sa zníženia daňového bremena pracujúcich, prípadne aktívne politiky trhu práce. Podľa OECD (2016) opatrnejšie treba v čase slabého rastu pristupovať k reformám, ktoré vytvárajú tlaky na znižovanie miezd a marží z podnikania, ako napríklad zmeny legislatívy ochrany práce, minimálnej mzdy, alebo reformy na trhu produktov v sieťových odvetviach. Prípadné negatívne vplyvy niektorých reforiem však možno minimalizovať vhodným prepojením s reformami s pozitívnym vplyvom na hospodársky rast alebo zosúladením ich implementácie vo viacerých krajinách naraz.

Podľa MMF (2016a) z hľadiska miery dopadu reforiem na hospodársky rast je pre Slovensko

v súčasnosti vhodné zamerať sa hlavne na reformy právneho systému a ochrany vlastníckych práv, ktoré by mali prispieť k zlepšeniu fungovania trhu produktov. V rámci slabých miest týkajúcich sa trhu práce by bolo vhodné zamerať sa hlavne na zvýšenie veku dožitia a podielu odvetví služieb na tvorbe HDP.

Odhliadnuc od toho, či môžeme súčasný hospodársky rast Slovenska považovať za natoľko nízky, že by bolo vhodnejšie s niektorými reformnými opatreniami počkať na obdobie rýchlejšieho rastu, slabé miesta identifikované rebríčkami konkurencieschopnosti, ani konkrétne opatrenia navrhované pre Slovensko Európskou radou, nespádajú do kategórie reforiem s nepriaznivým dopadom na hospodársky vývoj. Odsúvanie implementácie potrebných reforiem z dôvodu slabého hospodárskeho rastu nemožno preto považovať za relevantné.

Tabuľka A Zoznam odporúčaní Európskej rady

Zvýšiť nákladovú efektívnosť v systéme zdravotnej starostlivosti
Prijatť opatrenia na zlepšenie daňovej disciplíny
Zlepšiť aktivačné opatrenia pre dlhodobo nezamestnané osoby a iné znevýhodnené skupiny
Uľahčiť zamestnávajúce žien
Zlepšiť výsledky v oblasti vzdelávania cez zvýšenie atraktívnosti učiteľského povolania a posilňovanie účasti rómskych detí
Zlepšiť systém verejného obstarávania.
Zlepšiť transparentnosť, kvalitu a účinnosť riadenia ľudských zdrojov vo verejnej správe
Zvýšiť účinnosť súdneho systému
Prijatť komplexný plán na odstránenie administratívnych a regulačných prekážok pre podnikateľský sektor

Zdroj: EK (2016).

V rámci hodnotenia plnenia cieľov stratégie Európa 2020 si Komisia (2016) všíma zvýšenie miery zamestnanosti sprevádzané poklesom nezamestnanosti, avšak konštatuje množstvo slabých stránok vývoja na trhu práce, či už týkajúcich sa veľkých regionálnych rozdielov, štrukturálnej nezamestnanosti alebo zamestnanosti žien. Podobne, ako v prípade zamestnanosti, aj pri ostatných ukazovateľoch popisujúcich plnenie stanovených cieľov môžeme na základe aktuálnych údajov pozorovať aspoň čiastočné medziročné zlepšenie (s výnimkou podielu študentov, ktorí predčasne ukončili štúdium). **Hodnoty väčšiny sledovaných ukazovateľov stratégie Európa 2020 sú však naďalej veľmi vzdialené** nielen od priemerných hodnôt za krajiny EÚ, ale aj **od národných cieľov** (Tabuľka 4). **Výnimku tvoria iba environmentálne ciele** týkajúce sa emisií skleníkových plynov a konečnej energetickej spotreby.

Slovensko zaostáva aj v plnení dodatočných národných cieľov (Tabuľka 5). Medziročne sme mohli pozorovať zlepšenie iba v štyroch ukazovateľoch (v efektívnosti výberu dane z pridanej hodnoty, vo vývoze high-tech výrobkov, v dlhodobej nezamestnanosti a v rokoch zdravého života). Aj v týchto ukazovateľoch sú aktuálne hodnoty výrazne vzdialené cieľovým hodnotám stanoveným pre rok 2020. Národný program reforiem (MF SR 2016) na nasledujúce dva roky nenavrhuje opatrenia, ktoré by viedli k zásadnému zrýchleniu štrukturálnych reforiem a splnenie cieľov v tejto oblasti.

Tabuľka 4 Plnenie cieľov stratégie Európa 2020

Ukazovateľ	Slovensko			EÚ		
	Pôvodná hodnota	Aktuálna hodnota	Cieľ	Pôvodná hodnota	Aktuálna hodnota	Cieľ EÚ
Miera zamestnanosti (% vo vekovej skupine 20 - 64 rokov)	66,4	67,7 (+)	72	69,0	70,1 (+)	75
Výdavky na vedu a výskum (% HDP)	0,47	0,89 (+)	1,0	1,96	2,03 (+)	3,0
Miera vysokoškolsky vzdelanej populácie (% v skupine 30 - 34 rokov)	15,8	28,4 (+)	40	31,5	38,7 (+)	40
Predčasné ukončenie školskej dochádzky (% v skupine 18 - 24 rokov)	6,0	6,9 (-)	6	16,6	11,0 (+)	10
Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením (% populácie)	20,6	18,4 (+)	17,2	21,4	24,4 (+)	19,4
Emisie skleníkových plynov mimo ETS (zmena oproti roku 2005 v %)	-8,2	-19,7	13	-	-9,8	-
Podiel obnoviteľných zdrojov energie na hrubej konečnej spotrebe (%)	7,4	11,6 (+)	14	10,3	16,0 (+)	20
Konečná energetická spotreba (zmena oproti priemeru za 2001 - 2005)	-3,1	-11,7 (+)	-11	-	-9,4 (+)	-

Zdroj: Eurostat, MF SR.

Poznámka: Pôvodná hodnota predstavuje hodnotu známu v období formulácie cieľa, prevažne údaj za rok 2008 alebo 2009. Aktuálna hodnota je posledná dostupná hodnota (za rok 2014 alebo 2013). Hodnota v zátvorke vyjadruje medziročný zlepšenie (+) alebo zhoršenie (-) plnenia daného ukazovateľa. V ostatných prípadoch nebolo možné zhodnotiť vývoj, lebo nebol k dispozícii novší údaj.

Tabuľka 5 Plnenie dodatočných národných cieľov stratégie Európa 2020

Ukazovateľ	Aktuálna hodnota	Cieľ	Ukazovateľ	Aktuálna hodnota	Cieľ
Ukazovateľ dlhodobej udržateľnosti verejných financií	1,4 (=)	0,0	Poradie v rebríčku Doing business	29 (=)	15
Efektívnosť výberu dane z pridanej hodnoty	57,4 (+)	72	Index regulácie trhu produktov (počet bodov)	1,3	1,2
Výsledok PISA (priemerný počet dosiahnutých bodov)	472	505	E-government index (%)	51,0 (-)	71,7
Citácie na výskumníka (% , priemer EÚ = 100)	44 (-)	70	Index korupcie (%)	62	68,4
Vývoz high-tech produktov (% z celkového vývozu)	10,0 (+)	14,0	Roky zdravého života (očakávaný počet pri narodení)	54,4 (+)	60,0
Miera dlhodobej nezamestnanosti (% aktívnej populácie nad 15 r.)	7,6 (+)	3,0			

Zdroj: MF SR.

Poznámka: Aktuálna hodnota je posledná dostupná hodnota (za rok 2013 alebo 2014). Hodnota v zátvorke vyjadruje medziročný zlepšenie (+) alebo zhoršenie (-) plnenia daného ukazovateľa. V ostatných prípadoch nebolo možné zhodnotiť vývoj, lebo nebol k dispozícii novší údaj.

STAV A VÝVOJ NOMINÁLNEJ KONVERGENCIE

Stav plnenia nominálnych kritérií pre zavedenie eura **sa** medziročne **významne nezmenil**. Priemerná hodnota medziročnej spotrebiteľskej inflácie vstupujúcej do hodnotenia plnenia inflačného kritéria pre zavedenie eura sa za EÚ aj eurozónu ako celok znížila. Niektoré krajiny (Belgicko, Malta a Rumunsko) však prestali plniť inflačné kritérium. V porovnaní s minuloročnou situáciou sa naopak zvýšil počet krajín plniacich fiškálne a úrokové kritériá.

Dvanásťmesačný priemer medziročnej inflácie na Slovensku sa v máji 2016 znížil na -0,4 %. Priemer troch krajín s najnižšou infláciou dosahuje zápornú hodnotu a referenčná hodnota sa v máji 2016 pohybovala na úrovni 0,6 %.¹¹ **Slovensko a ďalších pätnásť krajín eurozóny, ako aj osem z desiatich krajín EÚ mimo eurozóny, by plnilo inflačné kritérium.**¹² S veľkou rezervou by Slovensko plnilo aj úrokové kritérium pre zavedenie eura. **Referenčnú hodnotu pre úrokové kritérium by prekračovalo iba Grécko.**

Priemerný deficit verejných financií v EÚ klesol na 2,4 % HDP a zredukoval sa aj počet krajín s nadmerným deficitom. Na základe najnovších ročných údajov za rok 2015 by iba šesť krajín EÚ, z toho dve krajiny EÚ mimo eurozóny, neplnili fiškálne kritérium pre výšku deficitu verejných financií. Priemerný dlh krajín EÚ ako aj dlh Slovenska (v pomere k HDP) sa medziročne znížil. Vo Fínsku prekročil verejný dlh hranicu 60 % HDP, v Írsku sa naopak dlh vplyvom veľmi silného nárastu HDP výrazne znížil. **Slovensko by spolu s ďalšími 10 krajinami EÚ plnilo obe zložky fiškálneho kritéria.** Deficit verejných financií Slovenska sa však aj napriek priaznivejšiemu hospodárskemu vývoju medziročne zvýšil až na úroveň referenčnej hodnoty.

Výkyvy kurzov mien krajín EÚ mimo eurozóny sa v priemere opäť čiastočne znížili. Podobne ako v predchádzajúcom roku výnimku tvorili výkyvy kurzov britskej libry a čiastočne aj poľského zlotého, ktoré sa medziročne zvýšili.¹³ Počas hodnoteného dvojročného obdobia desaťdňový priemer kurzu žiadnej z krajín EÚ mimo eurozóny neprekročil hranicu ± 15 % od svojho dvojročného priemeru a od centrálnej parity v prípade dánskej koruny. Nevyhnutnú podmienku splnenia kurzového kritéria, zapojenie sa do mechanizmu výmenných kurzov, by však plnilo iba Dánsko.

Podľa jarnej prognózy EK (2016), do roku 2017 by sa mal priemerný rast spotrebiteľských cien v EÚ zrýchliť na 1,5 %. Rozdiely medzi krajinami by mohli byť naďalej nízke. Domáca inflácia by sa mala pohybovať stále pod úrovňou priemeru EÚ.¹⁴ **Slovensko by malo**

¹¹ Veľmi nízku infláciu na Cypre (-1,8 %) a v Rumunsku (-1,7 %) možno v nadväznosti na nedávno zverejnenú konvergenčnú správu (ECB 2016) stále považovať za výrazne nižšiu ako v iných krajinách EÚ a ovplyvnenú špecifickými domácimi faktormi (recesiou a daňovými opatreniami). Výpočet referenčnej hodnoty za máj 2016 preto vychádza z hodnoty inflácie v Bulharsku (-1,2 %), v Slovinsku (-0,8 %) a v Španielsku (-0,6 %).

¹² Súčasná situácia je daná nízkoúrovňovým a nízkoinflačným prostredím, ktoré posúva pozorované hodnoty inflácie a úrokových sadzieb hlboko pod úroveň bežné v čase tvorby kritérií. Nízkoinflačné prostredie zároveň znižuje rozptyl hodnôt inflácie.

¹³ Berieme do úvahy údaje do konca mája 2016. Po referende o vystúpení Spojeného kráľovstva z EÚ sa volatilita britskej libry zvýšila ešte výraznejšie.

¹⁴ Podľa prognózy NBS (2016) by mala priemerná HICP inflácia v roku 2017 dosiahnuť 1,2 %, podľa jarnej prognózy EK (2016) by mohla stúpnuť na 1,5 %.

pokračovať v plnení inflačného kritéria spolu s väčšinou ostatných krajín EÚ, okrem Rumunska, Maďarska, Estónska a Malty.

Deficit verejných financií EÚ by mal do roku 2017 klesnúť pod 2,0 % HDP. V prípade obnovenia konsolidácie, by mohol deficit Slovenska klesnúť v roku 2016 na 1,6 % HDP. **Výsledok hospodárenia s verejnými financiami by sa mal zlepšiť v takmer všetkých krajinách eurozóny.** S nadmerným deficitom by mohli v roku 2017 hospodáriť už len vo Francúzsku a v Španielsku. Aktuálna prognóza EK (2016) zároveň naznačuje, že v roku 2017 sa nemusí podariť udržať rozpočet do 3 % až v troch krajinách EÚ mimo eurozóny (v Rumunsku, Poľsku a v Spojenom kráľovstve).

Tabuľka 6 Stav a výhľad plnenia maastrichtských kritérií v krajinách eurozóny

Krajina	Inflácia (%)			Saldo verejného rozpočtu (% HDP)			Dlh verejnej správy (% HDP)			Úroky (%)	Kurz (%)
	Máj 2016	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	Máj 2016	Máj 2016
Rakúsko	0,8	0,9	1,7	-1,2	-1,5	-1,4	86,2	84,9	83,0	0,8	euro
Belgicko	1,3	1,7	1,6	-2,6	-2,8	-2,3	106,0	106,4	105,6	0,9	euro
Cyprus	-1,8	-0,7	1,0	-1,0	-0,4	0,0	108,9	108,9	105,4	3,8	euro
Estónsko	0,1	0,8	2,9	0,4	-0,1	-0,2	9,7	9,6	9,3	-	euro
Fínsko	-0,1	0,0	1,3	-2,7	-2,5	-2,3	63,1	65,2	66,9	0,7	euro
Francúzsko	0,1	0,1	1,0	-3,5	-3,4	-3,2	95,8	96,4	97,0	0,8	euro
Nemecko	0,1	0,3	1,5	0,7	0,2	0,1	71,2	68,6	66,3	0,4	euro
Grécko	-0,4	-0,3	0,6	-7,2	-3,1	-1,8	176,9	182,8	178,8	9,0	euro
Írsko	0,0	0,3	1,3	-2,3	-1,1	-0,6	93,8	89,1	86,6	1,1	euro
Taliansko	0,1	0,2	1,4	-2,6	-2,4	-1,9	132,7	132,7	131,8	1,7	euro
Lotyšsko	-0,2	0,2	2,0	-1,3	-1,0	-1,0	36,4	39,8	35,6	1,0	euro
Litva	0,0	0,6	1,8	-0,2	-1,1	-0,4	42,7	41,1	42,9	1,5	euro
Luxembursko	0,0	-0,1	1,8	1,2	1,0	0,1	21,4	22,5	22,8	0,4	euro
Malta	1,2	1,4	2,2	-1,5	-0,9	-0,8	63,9	60,9	58,3	1,3	euro
Holandsko	0,3	0,4	1,3	-1,8	-1,7	-1,2	65,1	64,9	63,9	0,7	euro
Portugalsko	0,6	0,7	1,2	-4,4	-2,7	-2,3	129,0	126,0	124,5	2,8	euro
Slovensko	-0,4	-0,1	1,5	-3,0	-2,4	-1,6	52,9	53,4	52,7	0,7	euro
Slovinsko	-0,8	-0,2	1,6	-2,9	-2,4	-2,1	83,2	80,2	78,0	1,8	euro
Španielsko	-0,6	-0,1	1,4	-5,1	-3,9	-3,1	99,2	100,3	99,6	1,8	euro
Referenčná hodnota	0,6	0,9	2,2	-3,0	-3,0	-3,0	60,0	60,0	60,0	3,9	±15 %

Zdroj: Eurostat, Európska komisia, vlastné prepočty.

Poznámka: Zelenou farbu sú vyznačené hodnoty v súlade s plnením daného kritéria.

Pokračovanie v konsolidácii a čiastočné zrýchlenie hospodárskeho rastu by mali vytvoriť priestor pre miernu redukciu dlhu EÚ i eurozóny. Spojené kráľovstvo, Chorvátsko, Maďarsko a väčšina krajín eurozóny bude naďalej vykazovať nadmerný dlh. Spomedzi nadmerne zadlžených krajín sa iba Malte môže podariť znížiť svoj dlh pod hranicu 60 % HDP. Dlh Slovenska by mohol podľa Komisie po čiastočnom náraste v roku 2016 klesnúť v roku 2017 pod súčasnú úroveň.

Aktuálny trend vývoja dlhodobých úrokových sadzieb nenaznačuje významné zvýšenie dlhodobých úrokových sadzieb v horizonte najbližších dvoch rokov. Napriek aktuálnemu nárastu volatility výmenných kurzov krajín v súvislosti so zvýšenou politickou neistotou v EÚ, kurzy krajín EÚ mimo eurozóny by nemali prekročiť hranicu $\pm 15\%$ voči ich dvojročnému priemeru.

Z uvedeného prehľadu očakávaného vývoja sledovaných ukazovateľov vyplýva, že priaznivý vývoj nominálnej konvergencie by mal minimálne do roku 2017 pokračovať. Vzhľadom k tomu, že žiadna z krajín EÚ mimo eurozóny nepožiadala o vstup do mechanizmu výmenných kurzov, **všetky kritéria pre zavedenie eura bude v horizonte najbližších dvoch rokov plniť opäť iba Dánsko, ktoré nemá povinnosť zaviesť euro.**

Tabuľka 7 Stav a výhľad plnenia maastrichtských kritérií v členských krajinách EÚ mimo eurozóny

Krajina	Inflácia (%)			Saldo verejného rozpočtu (% HDP)			Dlh verejnej správy (% HDP)			Úroky (%)	Kurz (%)
	Máj 2016	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	Máj 2016	Máj 2016
Bulharsko	-1,2	-0,7	0,9	-2,1	-2,0	-1,6	26,7	28,1	28,7	2,5	0,0/0,0
Chorvátsko	-0,5	-0,6	0,7	-3,2	-2,7	-2,3	86,7	87,6	87,3	3,8	-1,4/1,6
Česká republika	0,3	0,5	1,4	-0,4	-0,7	-0,6	41,1	41,3	40,9	0,6	-2,5/1,1
Dánsko	0,2	0,3	1,5	-2,1	-2,5	-1,9	40,2	38,7	39,1	0,7	-0,1/0,3
Maďarsko	0,4	0,4	2,3	-2,0	-2,0	-2,0	75,3	74,3	73,0	3,4	-2,8/4,0
Poľsko	-0,4	0,0	1,6	-2,6	-2,6	-3,1	51,3	52,0	52,7	3,0	-5,8/5,1
Rumunsko	-1,7	-0,6	2,5	-0,7	-2,8	-3,4	38,4	38,7	40,1	3,6	-2,0/1,3
Švédsko	0,9	0,9	1,2	0,0	-0,4	-0,7	43,4	41,3	40,1	0,8	-2,7/2,8
Spojené kráľovstvo	0,2	0,8	1,6	-4,4	-3,4	-2,4	89,2	89,7	89,1	1,7	-7,4/7,1
Referenčná hodnota	0,6	0,9	2,2	-3,0	-3,0	-3,0	60,0	60,0	60,0	3,9	$\pm 15\%$

Zdroj: Eurostat, Európska komisia, vlastné prepočty.

Poznámka: Zelenou farbu sú vyznačené hodnoty v súlade s plnením daného kritéria. Hodnota volatility výmenného kurzu voči euru zodpovedá výkyvom 10-dňového priemeru denného kurzu voči dlhodobému priemeru za jún 2014 až máj 2016 (okrem Dánska, ktorého mena je zapojená do mechanizmu výmenných kurzov ERM II a má stanovenú centrálnu paritu). Podmienkou plnenia kurzového kritéria je účasť v ERM II.

ZÁVER

V hodnotenom období nedochádzalo medzi krajinami EÚ k zblížovaniu hodnôt väčšiny sledovaných ukazovateľov z dôvodu neštandardného vývoja v Írsku. V skupine krajín EÚ bez Írska bola však zaznamenaná medziročná sigma konvergencia nielen pri vybraných ukazovateľoch trhu práce a cenovej hladiny, ale aj ďalších ukazovateľoch reálnej konvergencie. Popri poklese relatívnej cenovej hladiny SR sa zastavilo dobiehanie v oblasti výkonnosti a produktivity.

Slovenská ekonomika zároveň vykazuje veľké regionálne rozdiely vo výkonnosti, ktoré sa na rozdiel od ukazovateľov trhu práce nezmenšujú. Príjmové rozdiely obyvateľstva patria stále medzi najnižšie v EÚ (aj na svete) a nemali by preto predstavovať významné riziko spomalenia domáceho hospodárskeho rastu.

Slovensko však čelí výzvam vo viacerých oblastiach, ktoré ohrozujú jeho konkurencieschopnosť a hospodársky rast. Kvalita podnikateľského prostredia zaostáva najmä v súvislosti so slabou ochranou menšinových práv vlastníkov a nízkou efektívnosťou vymáhania práva. Neefektívnosť však pretrváva aj vo viacerých ďalších oblastiach verejného sektora. Z hľadiska budúceho hospodárskeho rastu a konkurencieschopnosti Slovenska je stále viac aktuálna potreba riešiť problémy v školstve a v zdravotníctve. Viaceré nerealizované alebo iba z časti realizované reformy dlhodobo odporúčané Slovensku môžu podporiť rast aj v krátkom horizonte a nižšia pokrízová dynamika HDP by nemala byť argumentom pre ich odkladanie.

Pretrvávajúce nízkoinflačné prostredie vytvára priaznivé podmienky pre udržiavanie malých rozdielov v inflácii a v úrokových mierach. Priemerný deficit verejných financií v EÚ klesol na 2,4 % HDP. Na základe najnovších ročných údajov by iba šesť krajín EÚ, z toho dve krajiny EÚ mimo eurozóny, neplnili fiškálne kritérium pre výšku deficitu verejných financií. Slovensko by spolu s pobaltskými krajinami a Luxemburskom aj v súčasnosti plnilo všetky kritéria nominálnej konvergencie pre zavedenie eura. V horizonte najbližších dvoch rokov bude spomedzi krajín EÚ mimo eurozóny (vzhľadom na neúčast' v ERM II) plniť všetky kritériá naďalej iba Dánsko, ktoré nemá povinnosť zaviesť euro.

LITERATÚRA

AEC (2016): The Atlas of Economic Complexity, Center for International Development at Harvard University, <http://www.atlas.cid.harvard.edu>.

Benkovskis, K., Silgoner, M., Steiner, K. and Wörz, J. (2013): Crowding-out or co-existence? The competitive position of EU members and China in global merchandise trade, ECB Working Paper Series, No 1617, November.

Cingano (2014): Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 163, OECD Publishing.

Dabla-Norris (2015): Causes and consequences of income inequality: a global perspective, IMF Staff Discussion Note, SDN/15/13, Medzinárodný menový fond.

ECB (2015): IMF Surveillance in Europe, ECB Occasional Paper Series, No 158.

ECB (2016): CompNet Compendium toolkit database.

EK (2016): COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, Country Report Slovakia 2016.

EK (2016): Odporúčanie Rady, ktoré sa týka národného programu reforiem na rok 2016 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady k programu stability Slovenska na rok 2016. Európska komisia.

Lalinský (2015): Vývozná konkurencieschopnosť Slovenska z pohľadu nových ukazovateľov, Biatic 8/2015, Národná banka Slovenska.

MF SR (2016): Národný program reforiem Slovenskej republiky 2016, Ministerstvo financií Slovenskej republiky.

MMF (2016): World Economic Outlook: Too Slow for Too Long, Medzinárodný menový fond.

MMF (2016a): Central, Eastern and Southeastern Europe. Regional Economic Issues, Medzinárodný menový fond.

NBS (2015): Analýza konvergenencie slovenskej ekonomiky, Národná banka Slovenska.

NBS (2016): Strednodobá predikcia (P3Q-2016), september 2016, Národná banka Slovenska.

OECD (2014): Focus on Inequality and Growth, OECD.

OECD (2015): Economic Policy Reforms 2015: Going for Growth, OECD.

OECD (2016): Economic Policy Reforms 2016: Going for Growth Interim Report, OECD.

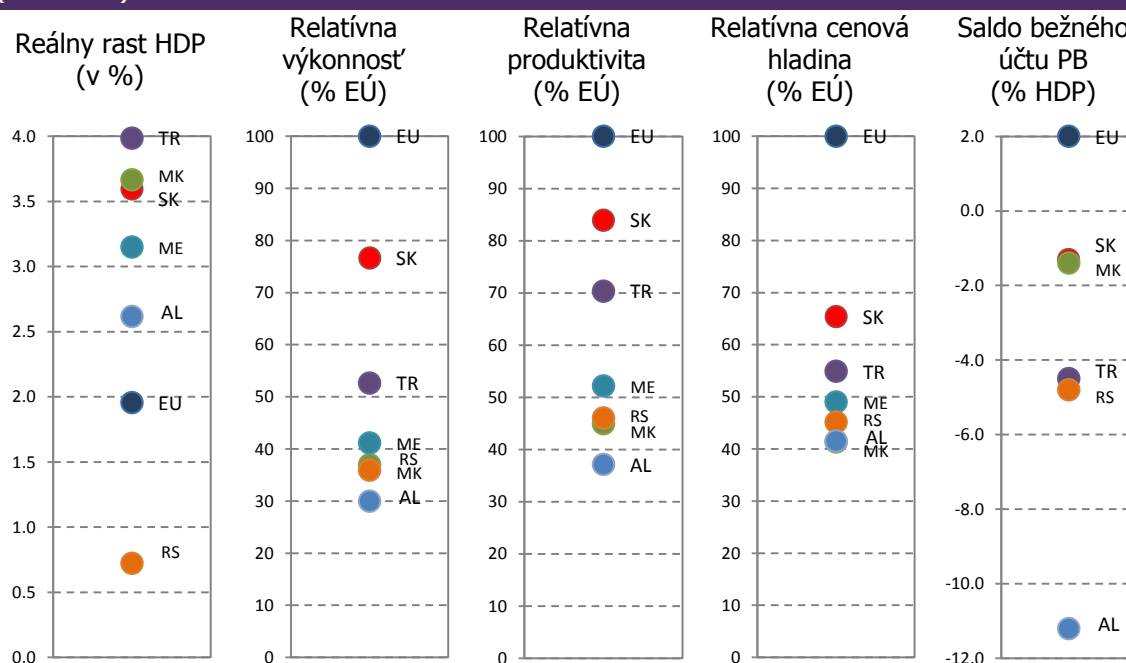
Ostry a kol. (2014): Redistribution, Inequality, and Growth. IMF Staff Discussion Note, SDN/14/02, Medzinárodný menový fond.

Silgoner, M., Steiner, K., Wörz, J. and Schitter, C. (2013): Fishing in the same pool: export strengths and competitiveness of China and CESEE in the EU-15 market, ECB Working Paper Series, No 1559.

PRÍLOHA 1: NOMINÁLNA A REÁLNA KONVERGENCIA KANDIDÁTSKÝCH KRAJÍN

Všetky kandidátske krajiny zaznamenali v uplynulom roku kladný hospodársky rast prevyšujúci priemer EÚ, s výnimkou Srbska, ktoré sa síce vymanilo z recesie, no vzrástlo iba o 0,7 %. Mierne rýchlejšie ako Slovensko však rástlo v roku 2015 (rovnako ako v roku 2014) iba Turecko a Macedónsko. **Dynamika hospodárskeho vývoja kandidátskych krajín bola vzhľadom na ich relatívne nízku úroveň výkonnosti naďalej slabá.**

Graf 1: Stav hlavných ukazovateľov reálnej konvergencie kandidátskych krajín (rok 2015)

Zdroj: Európska komisia.

Veľmi podobný vývoj predpokladá Komisia (EK 2016) aj v rokoch 2016 a 2017. Silnejší rast HDP ako v roku 2015 dosiahne asi iba najmenej dynamické Srbsko a Albánsko. **Na konci horizontu prognózy by tak už všetky kandidátske krajiny mali dobiehať priemer výkonnosti EÚ, avšak relatívne nízkym tempom** (porovnateľným s výrazne rozvinutejším Slovenskom).¹⁵ Mierne dobiehanie by sme mali mať možnosť pozorovať aj v prípade produktivity a relatívnej cenovej hladiny kandidátskych krajín.

Vzhľadom na odlišnú štruktúru ekonomiky, kandidátske krajiny budú v nasledujúcich dvoch rokoch vykazovať slabšie výsledky aj v ďalších ukazovateľoch reálnej konvergenencie. Nezamestnanosť sa bude v roku 2017 pravdepodobne pohybovať medzi 10,9 % (v Turecku) a 23,5 % (v Macedónsku). Vysoká dovozná náročnosť bude brániť zásadnejšej úprave deficitov obchodnej bilancie, ktoré dosiahnu úroveň 7,1 % HDP (v Turecku) až 40,0 % HDP

¹⁵ Výkonnosť kandidátskych krajín sa bude v roku 2017 pohybovať medzi 32 % EÚ v Albánsku a 54 % EÚ v Turecku, t.j. na výrazne nižšej úrovni ako na Slovensku (77 % EÚ).

(v Čiernej Hore). Kladné saldá bilancií služieb by mali vo viacerých krajinách pomôcť udržať deficit bežného účtu na nižších úrovniach (medzi 2,2 % HDP v Macedónsku a 14,7 % HDP v Čiernej Hore).

NOMINÁLNA KONVERGENCIA KANDIDÁTSKÝCH KRAJÍN

Stagnácia cien v EÚ a priaznivý vývoj cien komodít umožňuje kandidátskym krajinám udržať si nízku infláciu. Vysoký rast spotrebiteľských cien možno pozorovať iba v Turecku, kde sa prejavuje nepriaznivý vplyv znehodnotenia výmenného kurzu tureckej líry. Inflačné kritérium by vzhľadom na súčasnú veľmi nízku hodnotu referenčnej hodnoty plnilo iba Macedónsko a Albánsko. Komisia (EK 2016) predpokladá, že priemerné ročné tempo rastu spotrebiteľských cien sa v súvislosti s vyššou dovezenou infláciou v roku 2017 zvýši. V Macedónsku a Čiernej Hore by sa však mohla inflácia udržať pod úrovňou referenčnej hodnoty.

Macedónsko by mohlo v horizonte dostupnej prognózy plniť aj fiškálne kritérium. Čierna Hora zaznamenalo výrazný nárast deficitu aj dlhu v súvislosti s výstavbou diaľnice, ktorá sa bude negatívne ovplyvňovať fiškálny vývoj aj v nasledujúcich rokoch. Turecko je jedinou krajinou, ktorá by s rezervou plnila fiškálne kritérium v súčasnosti, ako aj v roku 2017.

Dostupné údaje o vývoji výnosov z dlhodobých vládnych cenných papierov naznačujú, že jedinou kandidátskou krajinou, ktorá by plnila úrokové kritérium, by bolo pravdepodobne Macedónsko.

Výmenné kurzy kandidátskych krajín sa pohybovali v rámci štandardného pásma $\pm 15\%$ voči priemeru za ostatných 24 mesiacov. Volatilita Tureckej líry sa zvýšila v súvislosti s jej oslabením. Čierna Hora pokračovala v jednostrannom používaní eura ako svojej meny. Macedónsky denár bol úzko naviazaný na euro a Albánsky lek tiež vykazoval nízku volatilitu.

Podľa aktuálnej prognózy EK by **Macedónsko, ako jediná kandidátska krajina, mohlo v horizonte do roku 2017 splniť všetky maastrichtské kritériá** (s výnimkou podmienky účasti v ERM II).

Tabuľka 1 Stav a výhľad plnenia maastrichtských kritérií v kandidátskych krajinách EÚ

Krajina	Inflácia (%)			Deficit verejnej správy (% HDP)			Dlh verejnej správy (% HDP)			Úroky (%)	Kurz (% ERM)
	Máj 2016	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	Máj 2016	Máj 2016
Albánsko	0,2	1,5	2,4	4,0	2,3	1,6	72,3	71,5	69,3	9,3	-1,0/1,3
Čierna Hora	1,2	1,5	2,0	8,5	6,2	6,1	62,8	70,7	74,4	7,9	euro
Macedónsko	-0,2	1,1	1,4	3,5	3,4	2,9	37,9	39,6	40,6	3,9	-0,1/0,2
Srbsko	1,4	1,6	2,8	3,8	3,1	2,9	75,9	78,6	79,9	4,2	-2,2/4,1
Turecko	7,8	8,6	8,0	1,4	1,7	1,6	32,9	32,0	31,2	10,0	-12,9/11,0
Referenčná hodnota	0,6	0,9	2,2	3,0	3,0	3,0	60,0	60,0	60,0	3,9	$\pm 15\%$

Zdroj: Eurostat, EK, centrálné banky a ministerstvá financií kandidátskych krajín, vlastné prepočty.

Poznámka: Zelenou farbu sú vyznačené hodnoty v súlade s plnením daného kritéria. Hodnota volatility výmenného kurzu voči euru zodpovedá výkyvom 10-dňového priemeru denného kurzu alebo mesačného priemeru denného kurzu voči dlhodobému priemeru za jún 2014 až máj 2016. Dlhodobé úrokové sadzby sú indikatívne a nemusia byť v súlade s metodikou výpočtu použitou v prípade členských krajín EÚ.

PRÍLOHA 2: VÝVOJ REGIONÁLNEJ KONVERGENCIE NA SLOVENSKU A V EÚ

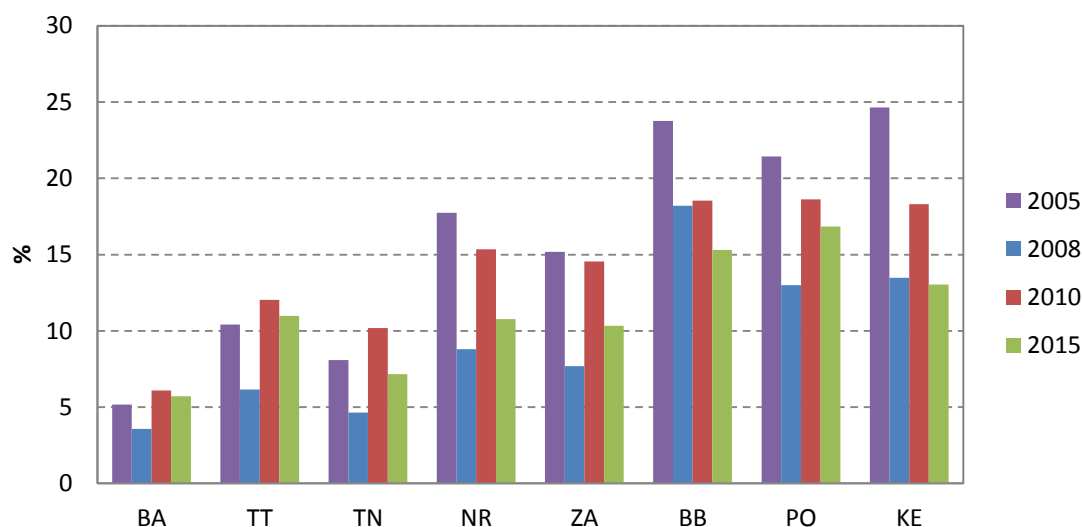
Pokrizové oživenie hospodárskeho rastu viedlo k nárastu výkonnosti na úrovne pred krízou. S výnimkou Grécka a Cypru, všetky krajiny EÚ dosiahli v roku 2015 vyšší HDP v parite kúpnej sily na obyvateľa ako pred krízou. Pozitívny ekonomický vývoj krajiny ako celku však nie vždy znamená zlepšenie hospodárstva v regiónoch. Iba 61 % regiónov EÚ (podľa NUTS 2) malo v roku 2015 vyššiu výkonnosť ako pred krízou.

Významné rozdiely pretrvávajú nielen medzi regiónmi EÚ, ale aj medzi regiónmi v rámci jednotlivých krajín. Závety niektorých autorov týkajúce sa pozitívneho vývoja regionálnej konvergenencie zároveň neplatia pre všetky základné ukazovatele reálnej ekonomiky. Predovšetkým dynamika regionálnej konvergenencie výkonnosti a produktivity sa výrazne odlišuje od regionálnej konvergenencie ukazovateľov trhu práce.

REGIONÁLNE ROZDIELY VO VÝVOJI UKAZOVATEĽOV TRHU PRÁCE

Analytický komentár NBS (2015), ktorý sa zamerával na regionálne rozdiely na trhu práce na Slovensku konštatoval znižovanie rozdielov v nezamestnanosti a priemernej nominálnej mzde. Novšie ročné údaje trhu práce tento záver potvrdzujú.¹⁶ Ukazujú tiež, že **rozdiely na trhu práce sa znížili vďaka lepšej situácii v regiónoch, ako aj slabšiemu vývoju v Bratislave.**

Graf 1: Regionálna miera nezamestnanosti

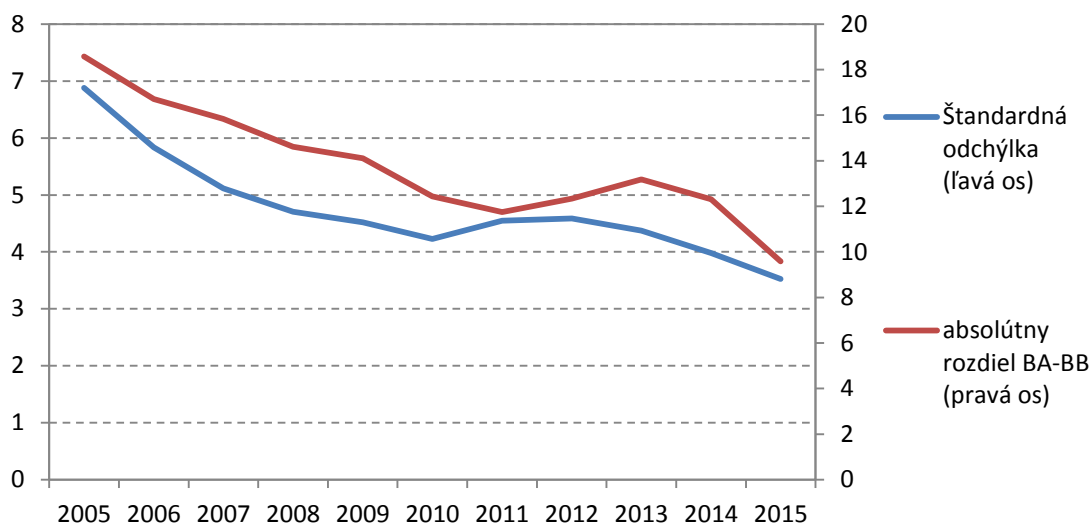
Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty.

¹⁶ V komentári bol kladený dôraz na ukazovatele dostupné s čo najnižším oneskorením a za viac období za rok.

Podľa metodiky Výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) mal najnižšiu mieru nezamestnanosti v roku 2005 Bratislavský kraj (5,2 %) a v predkrízovom období sa jeho nezamestnanosť znížila až na 3,6 %. V predkrízových rokoch 2005 až 2008 klesala nezamestnanosť každoročne vo všetkých regiónoch. V rokoch 2009 a 2010 v dôsledku hospodárskej krízy nezamestnanosť naopak vo všetkých regiónoch Slovenska vzrástla, najviac v Žilinskom kraji (o 6,9 percentuálneho bodu). V pokrízovom období sa situácia na trhu práce každoročne zlepšovala a miera nezamestnanosti klesala. **Napriek tomu je miera nezamestnanosti v roku 2015 vyššia ako v roku 2008 v takmer všetkých regiónoch s výnimkou Banskobystrického a Košického kraja.**

Regionálne rozdiely nezamestnanosti merané pomocou štandardnej odchýlky¹⁷ sa v rokoch 2005 až 2010 znižovali, spočiatku najmä v nadväznosti na rýchlejšie znižovanie nezamestnanosti v regiónoch, neskôr aj vďaka rýchlejšiemu nárastu nezamestnanosti v Bratislave. V rokoch 2010 a 2012 sa regionálne rozdiely v miere nezamestnanosti mierne zvýšili. Podľa posledných dostupných údajov za rok 2015 v súčasnosti klesli ďalej pod úroveň z roku 2010. Podobný trend regionálnej konvergenencie nezamestnanosti potvrdzuje aj alternatívny ukazovateľ sledujúci absolútny rozdiel medzi regiónom s dlhodobo najvyššou a najnižšou mierou nezamestnanosti.

Graf 2: Regionálne rozdiely v nezamestnanosti

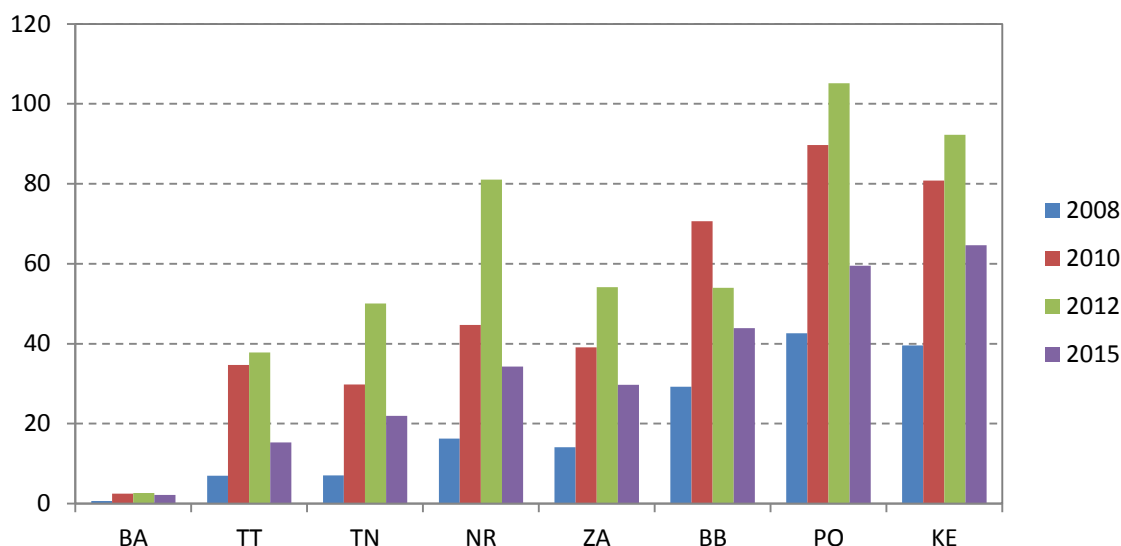
Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty.

¹⁷ Meranie regionálnych rozdielov štandardnou odchýlkou vyjadruje absolútne rozdiely v jednotkách pôvodného ukazovateľa. Preto je vhodné na ukazovatele, ktoré nemajú výrazný trend (miera nezamestnanosti). Meranie rozdielov koeficientom variácie (podiel štandardnej odchýlky a priemeru) vyjadruje relatívne rozdiely daného ukazovateľa. Preto je vhodný na premenné, pri ktorých sa predpokladá rastúci trend (výkonnosť, priemerná mzda).

Ďalším dôležitým indikátorom vývoja trhu práce je počet voľných pracovných miest (VPM) a ich pomer k počtu uchádzačov o zamestnanie. Najvyšší počet voľných pracovných miest je dlhodobo v Bratislavskom kraji, zatiaľ čo najnižší v Prešovskom kraji.

V roku 2008 kedy bol vo všetkých krajoch Slovenska zaznamenaný najnižší počet uchádzačov o zamestnanie a zároveň najvyšší počet voľných pracovných miest, bolo v Bratislavskom kraji viac voľných pracovných miest ako uchádzačov o zamestnanie. V Prešovskom kraji na jedno voľné miesto pripadalo 43 uchádzačov o zamestnanie. Po kríze narástol v Prešovskom kraji počet uchádzačov o voľné pracovné miesto na viac ako sto. **Po roku 2012 sa situácia opäť zlepšila, keď väčšina krajov zaznamenala zvýšenie voľných pracovných miest a postupný pokles uchádzačov o zamestnanie. Ani jednému regiónu sa však nepodarilo dosiahnuť úroveň z roku 2008** (Graf 3).

Graf 3: Počet uchádzačov na jedno voľné pracovné miesto

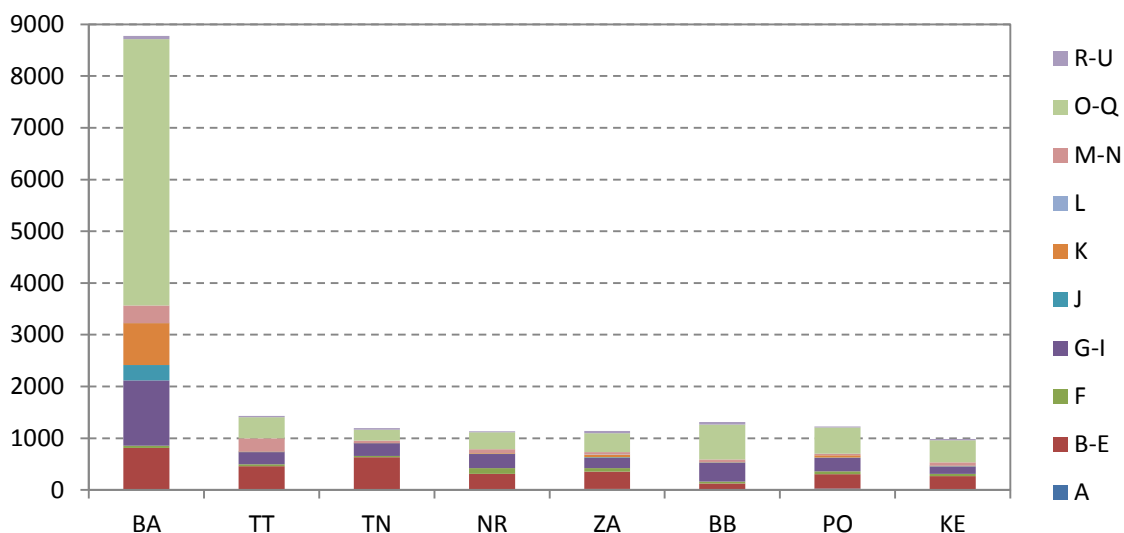

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty.

Z dostupných údajov vyplýva, že regionálne rozdiely v pomere uchádzačov o zamestnanie na jedno voľné pracovné miesto sú závislejšie od fázy hospodárskeho cyklu ako regionálne rozdiely v miere nezamestnanosti. Zvyšujú sa v období hospodárskej krízy a naopak, znižujú v období ekonomického rastu.

Podrobnejšie údaje ukazujú, že **hospodárska kríza nemala výrazný vplyv na štruktúru voľných pracovných síl** na Slovensku. V roku 2008 bolo najviac voľných miest vo verejnej správe, nasledoval priemysel a obchod. Do roku 2015 mierne klesol podiel počtu pracovných miest v priemysle v prospech verejnej správy vo väčšine regiónov s výnimkou Trenčianskeho a Žilinského kraja, kde naopak voľné miesta v priemysle stúpili.

Graf 4: Počet a štruktúra voľných pracovných miest (2015)

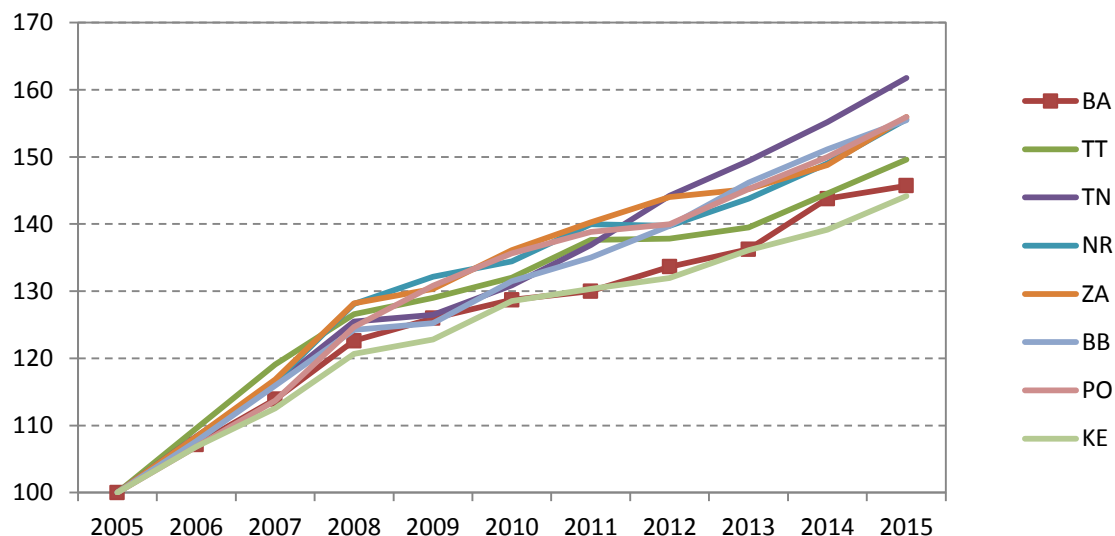

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty.

Poznámka: A= Poľnohospodárstvo; B-E= Priemysel; F= Stavebníctvo; G-I= Veľkoobchod a maloobchod, doprava; J= Informácie a komunikácia; K= Finančné a poisťovacie činnosti; L = Činnosti v oblasti nehnuteľností; M-N= Odborné, vedecké, technické a administratívne činnosti; O-Q= Verejná správa, obrana, vzdelávanie, zdravotníctvo a sociálna pomoc; R-U= Umenie, zábava a rekreácia, ostatné činnosti.

Priemerná nominálna mesačná mzda rástla počas obdobia 2005 – 2015 každoročne vo všetkých regiónoch Slovenska. Napriek tomu, že počas hospodárskej krízy nenastal pokles priemernej mzdy, efekt krízy je viditeľný na spomalení rastu miezd (Graf 5).

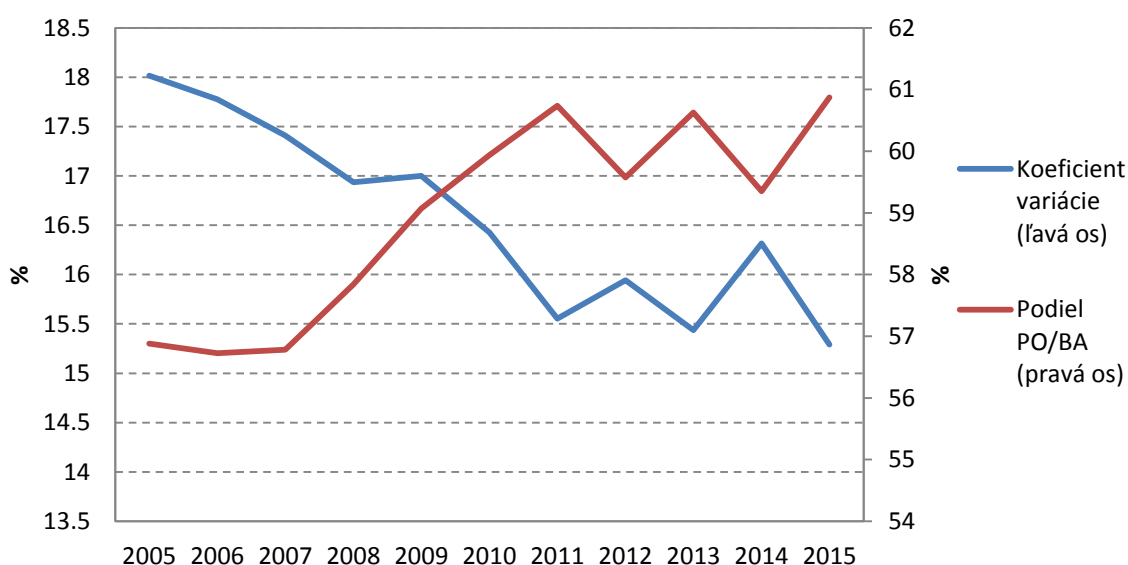
Graf 5: Index rastu nominálnej mzdy (2005=100)

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty.

Najvyššie nominálne mzdy sú v Bratislavskom kraji (1122 € v roku 2015), najnižšie v Prešovskom kraji (683 € v roku 2015). Podľa grafu 5 je však zrejmé, že priemerná **nominálna mzda rástla v bratislavskom regióne pomalšie ako v ostatných regiónoch, v dôsledku čoho sa regionálne rozdiely v priemernej nominálnej mzde znižovali**. Kým v roku 2005 dosahovala priemerná mzda Prešovského kraja iba 56,9 % priemernej mzdy Bratislavského kraja, v roku 2011 to bolo už 60,7 % (Graf 6). Znižovanie rozdielov je viditeľné aj pri pohľade na vývoj koeficientu variácie. Zatiaľ čo hodnota tohto koeficientu bola v roku 2005 viac ako 18 %, v roku 2011 klesol na hodnotu 16 %. Oba ukazovatele zároveň ukazujú, že **po roku 2011 sa proces regionálnej konvergenzie miedz zastavil**.

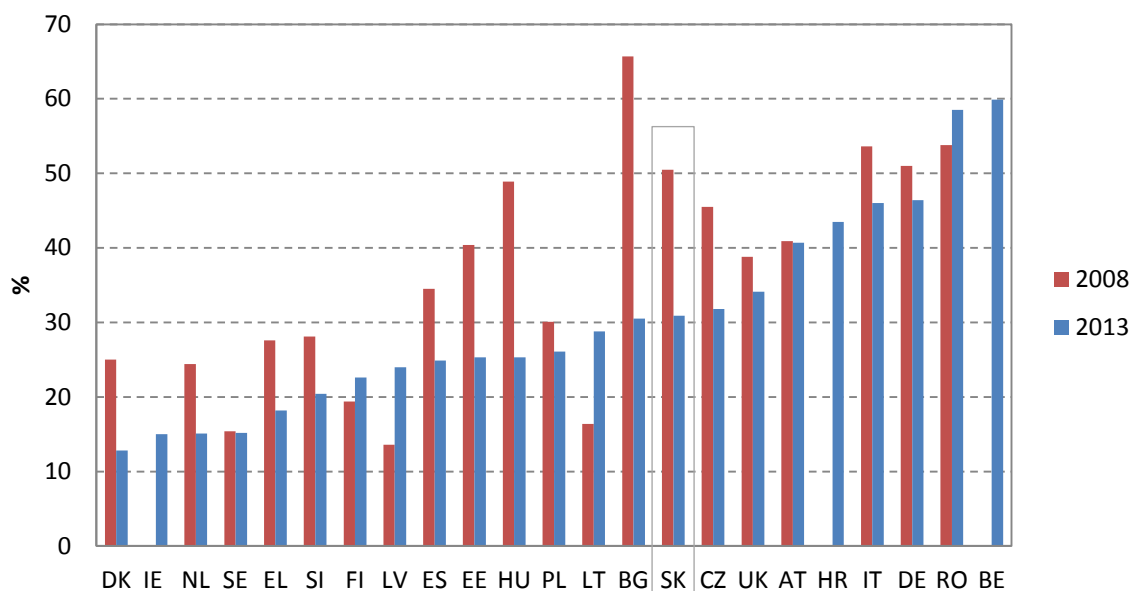
Graf 6: Regionálne rozdiely v priemernej nominálnej mesačnej mzde

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty.

Dostupnosť regionálnych údajov trhu práce za všetky krajiny EÚ je prirodzene nižšia ako dostupnosť ukazovateľov za Slovensko. Regionálny vývoj miery nezamestnanosti v EÚ však naznačuje, že podobný vývoj regionálnej konvergenzie ukazovateľov trhu práce zaznamenali aj ostatné krajiny Európskej únie. Vo väčšine krajín sa regionálne rozdiely znižovali pred krízou, zvýšili v rokoch 2008-2010 a následne opätovne klesali.

Napriek tomu sú **rozdiely v nezamestnanosti na Slovensku v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ vysoké**. Graf 6 ukazuje disperziu nezamestnanosti meranú variačným koeficientom. Slovensko má deviaty najvyšší koeficient.

Graf 7: Disperzia nezamestnanosti na úrovni NUTS 3 regiónov

Zdroj: Eurostat.

Poznámka: Cyprus a Luxembursko sa na úrovni NUTS 3 skladajú iba z jedného regiónu, preto pre tieto krajiny nie je možné porovnávať vnútorné rozdiely.

Vo všeobecnosti platí, že regionálny vývoj trhu práce je pozitívny a s výnimkou obdobia ovplyvneného hospodárskou krízou sa rozdiely medzi regiónmi v dlhodobom horizonte znižujú či už v miere nezamestnanosti, počtu uchádzačov na jedno VPM alebo priemernej nominálnej mzdy. Napriek konvergencii sú **regionálne rozdiely na Slovensku stále relatívne vysoké v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ.**

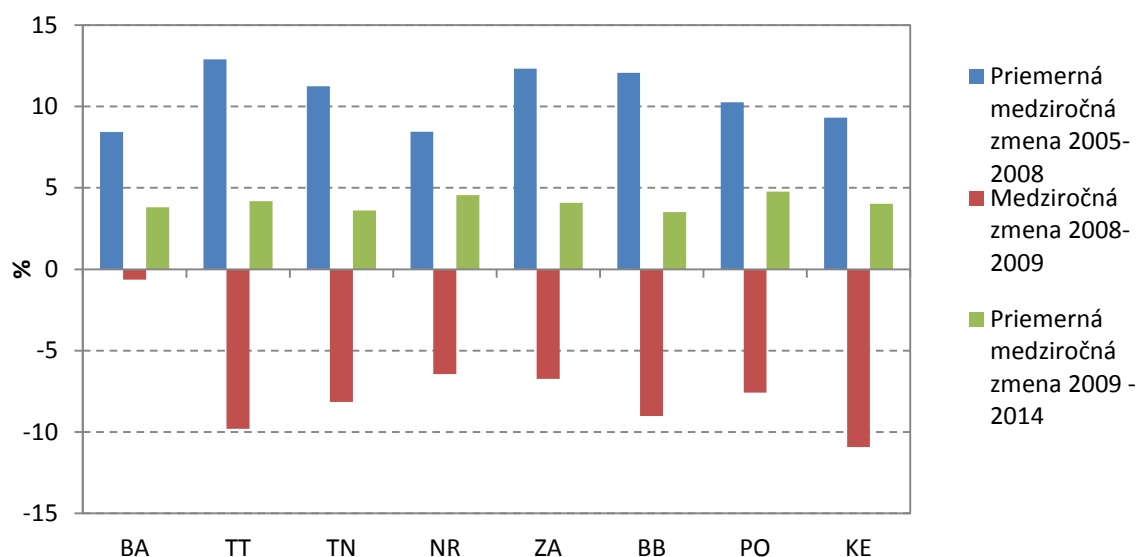
REGIONÁLNE ROZDIELY VO VÝKONNOSTI, HRUBEJ PRIDANEJ HODNOTE A PRODUKTIVITE PRÁCE

Dynamika regionálneho HDP na obyvateľa v PKS sa odlišuje od vývoja regionálnych údajov trhu práce. V predkrízovom období síce prebiehalo isté zblížovanie regiónov vo výkonnosti, po kríze sa však neobnovilo.

Dlhodobo najvyššiu výkonnosť má Bratislavský kraj, kde HDP na obyvateľa v PKS dosahuje až 186 % priemeru EÚ. Najnižšiu výkonnosť má na Slovensku Prešovský kraj, ktorý podľa aktuálnych údajov nedosahuje ani polovicu priemernej výkonnosti EÚ.

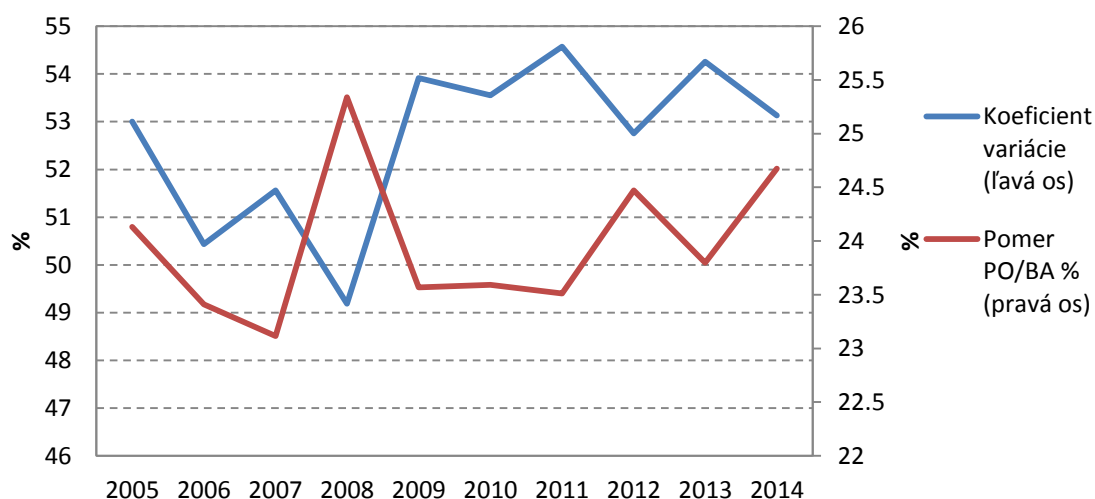
V predkrízovom období 2005 až 2008 zaznamenali všetky regióny Slovenska významný nárast výkonnosti. Najviac si polepšil Trnavský kraj. **Rozdiely medzi regiónmi** sa v danom období **zmenšovali, keďže najbohatší Bratislavský kraj vykazoval slabšie zvýšenie** HDP na obyvateľa v porovnaní s ostatnými regiónmi.

V roku 2009 sa prejavil efekt globálnej hospodárskej krízy, ktorý sa negatívne podpísal na prepade HDP na obyvateľa v PKS. Najviac postihnutým bol Košický kraj, kde výkonnosť medziročne klesla až o 11 %. **Najvýkonnejší Bratislavský kraj zaznamenal iba symbolický pokles** (o menej ako 1 %). Aj vďaka tomu sa **rozdiely medzi regiónmi prehĺbili.**

Graf 8: Zmena HDP na obyvateľa v PKS v členení podľa krajov

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty

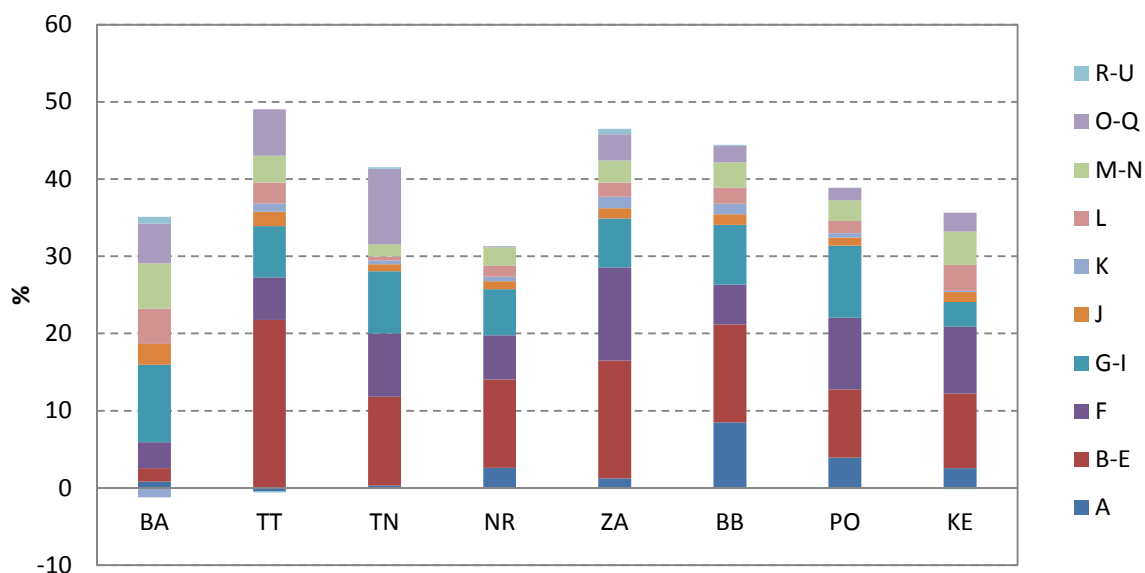
V pokrízovom období (v rokoch 2010 až 2014) sa hospodársky rast a rast HDP na obyvateľa v PKS obnovil, avšak nedosahoval predkrízové hodnoty (Graf 8) a výkonnosť Bratislavského kraja stúpila v priemere veľmi podobným tempom ako výkonnosť ostatných regiónov Slovenska. **Regionálne rozdiely** merané koeficientom variácie **sa tak po kríze výrazne nezmenili a zostali veľmi vysoké** (Graf 9).

Graf 9: Regionálne rozdiely vo výkonnosti

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty

Odvetvová štruktúra pridanej hodnoty, z ktorej sa vychádza pri výpočtoch HDP ukazuje, že k najvyššiemu nárastu hrubej pridanej hodnoty zaznamenanom v predkrízovom období v Trnavskom kraji najviac prispel priemysel a priemyselná výroba. V druhom najrýchlejšie rastúcom kraji, v Žilinskom kraji zohralo dôležitú úlohu aj stavebníctvo (Graf 10).

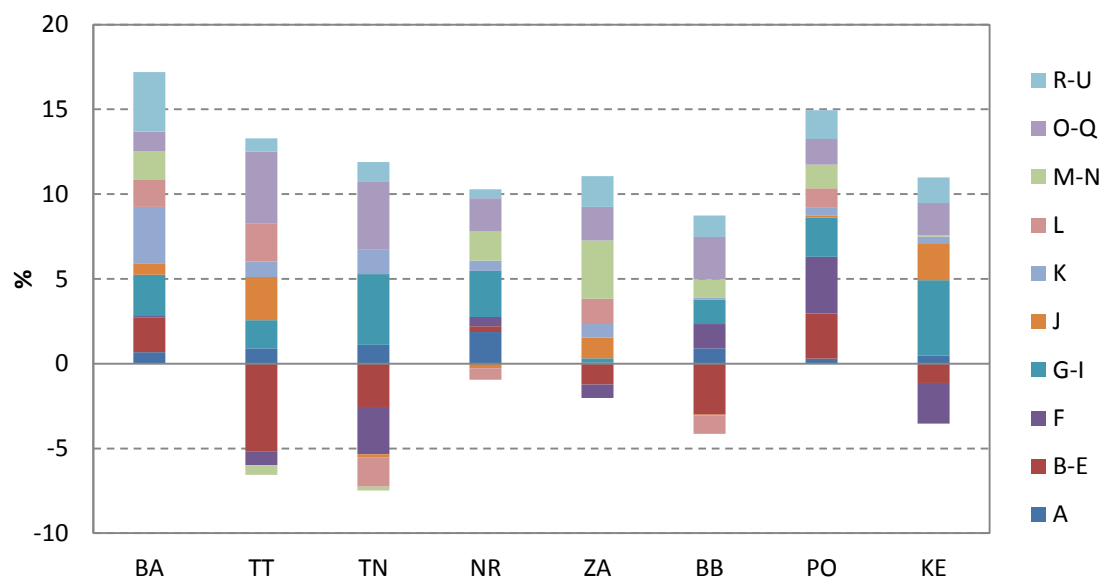
Graf 10: Zmena hrubej pridanej hodnoty v rokoch 2005-2008

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty.

Poznámka: A= Poľnohospodárstvo; B-E= Priemysel; F= Stavebníctvo; G-I= Veľkoobchod a maloobchod, doprava; J= Informácie a komunikácia; K= Finančné a poisťovacie činnosti; L = Činnosti v oblasti nehnuteľností; M-N= Odborné, vedecké, technické a administratívne činnosti; O-Q= Verejná správa, obrana, vzdelávanie, zdravotníctvo a sociálna pomoc; R-U= Umenie, zábava a rekreácia, ostatné činnosti.

Graf 11: Zmena hrubej pridanej hodnoty v období 2008 - 2014

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty.

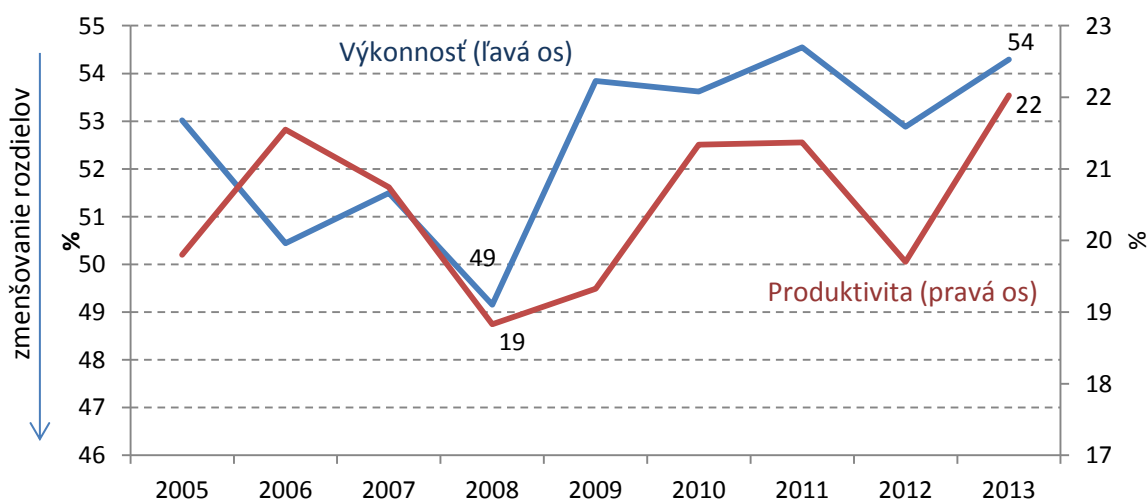
Poznámka: A= Poľnohospodárstvo; B-E= Priemysel; F= Stavebníctvo; G-I= Veľkoobchod a maloobchod, doprava; J= Informácie a komunikácia; K= Finančné a poisťovacie činnosti; L = Činnosti v oblasti nehnuteľností; M-N= Odborné, vedecké, technické a administratívne činnosti; O-Q= Verejná správa, obrana, vzdelávanie, zdravotníctvo a sociálna pomoc; R-U= Umenie, zábava a rekreácia, ostatné činnosti.

Z grafu 11 vyplýva, že po kríze to boli hlavne služby, ktoré sa podieľali najviac na tvorbe pridanej hodnoty a preto rast v jednotlivých krajoch bol podobný. Podiel priemyslu sa prepadol vo väčšine regiónov s výnimkou Bratislavského a Prešovského kraja.¹⁸

V Bratislavskom kraji výrazne rástli finančné a poisťovacie činnosti spolu s umením, zábavou a rekreáciou. Ostatné regióny zaznamenali väčší nárast v oblasti verejnej správy a taktiež veľkoobchodu a maloobchodu, s výnimkou Žilinského kraja, kde výraznejšie narástli odborné, vedecké a technické činnosti. Zaujímavý je aj vývoj informačných a telekomunikačných činností, ktoré rástli najmä v Trnavskom a Košickom kraji.

Pri pohľade na produktivitu práce v jednotlivých regiónoch môžeme sledovať rovnaký trend ako pri výkonnosti. Rozdiely v produktivite práce, podobne ako regionálne rozdiely vo výkonnosti zostali po kríze na vysokej úrovni a neznižujú sa. Najmenej produktívny región (Prešovský kraj) dosahuje približne polovicu produktivity najproduktívnejšieho regiónu (Bratislavského kraja). Regionálne rozdiely v produktivite merané koeficientom variácie ukazujú tiež približne polovičnú mieru variácie (Graf 12) v porovnaní s veľmi vysokými rozdielmi vo výkonnosti.

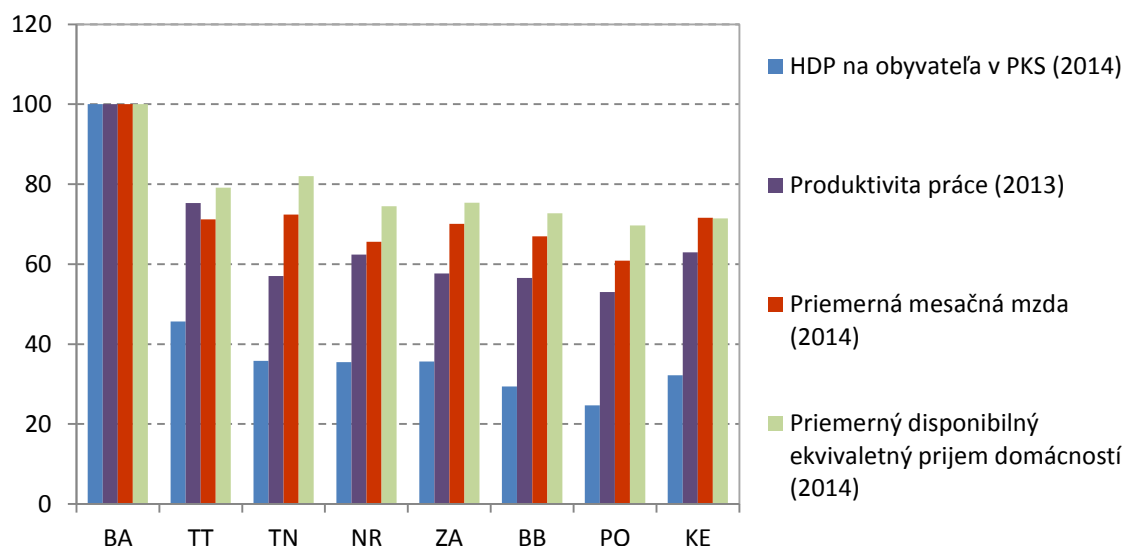
Graf 12: Porovnanie vývoja regionálnych rozdielov výkonnosti a produktivity (na základe koeficienta variácie)

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty.

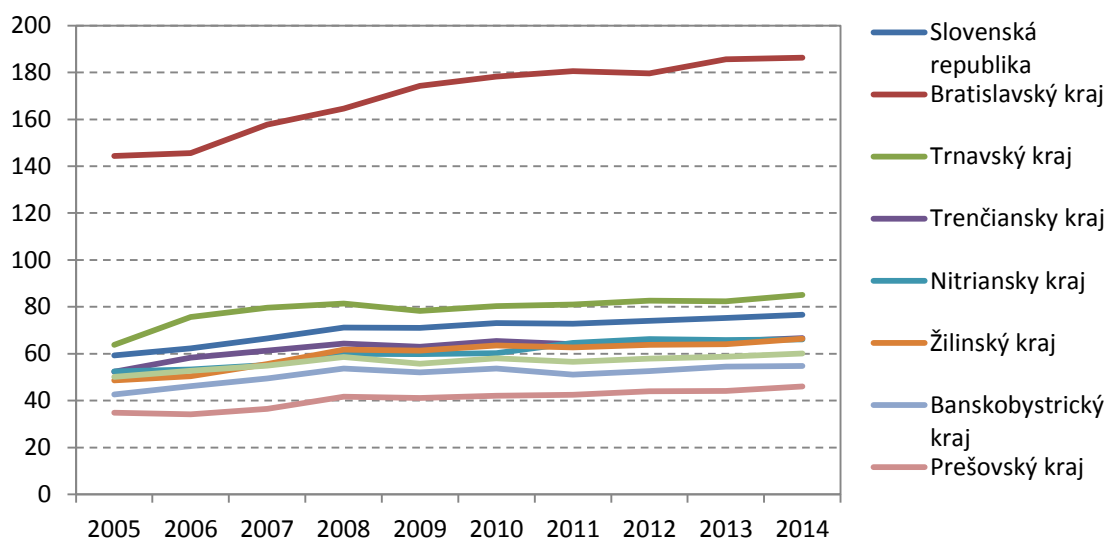
Alternatívny pohľad (znázornený na grafe 13) ukazuje, že regionálne rozdiely výkonnosti sú značne vyššie nielen voči rozdielom v produktivite, ale aj v mzdách a disponibilných príjmoch domácností. Vďaka transferom smerujúcim do zaostalejších regiónov, najnižšie regionálne rozdiely pozorujeme v disponibilných príjmoch.

¹⁸ Trnavský kraj, kde podiel priemyslu klesol v sledovanom období najviac, je naďalej regiónom s najvyšším podielom priemyslu na tvorbe hrubej pridanej hodnoty.

Graf 13: Porovnanie rozdielov vo výkonnosti, produktivite, mzdách a disponibilných príjmoch domácností (pomer najslabšieho a najsilnejšieho regiónu, BA=100)

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty.

Ako potvrdzuje graf 14, z hľadiska dobiehania vyspelejších krajín EÚ zohráva najdôležitejšiu úlohu Bratislavský kraj. Ako jediný prevyšuje priemer EÚ a jeho relatívna výkonnosť rastie rýchlejšie ako v ostatných krajinách aj po kríze. Výkonnosť ostatných regiónov sa v roku 2014 pohybovala medzi 46 % (Prešovský kraj) až 85 % (Trnavský kraj) priemeru výkonnosti EÚ.

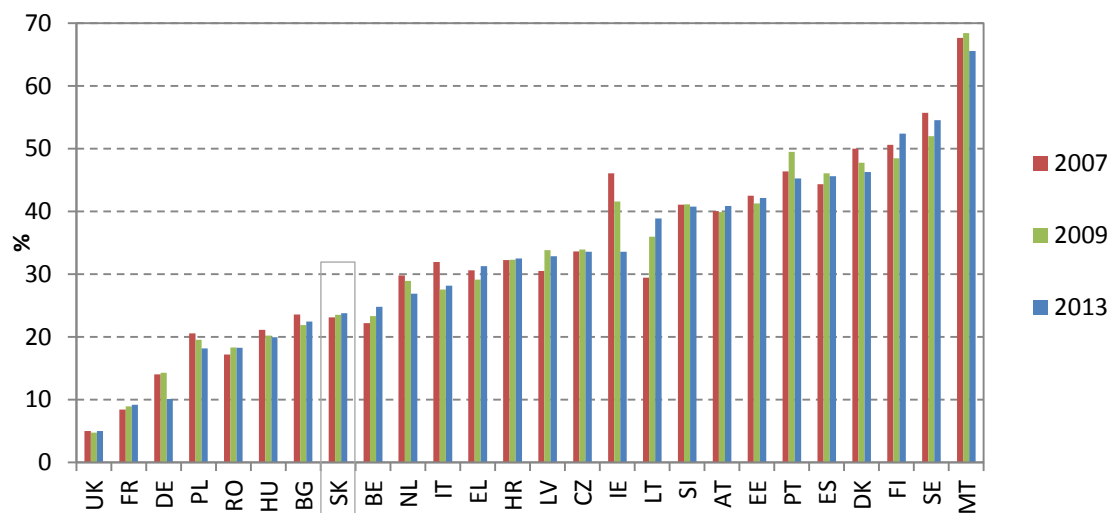
Graf 14: Vývoj relatívnej výkonnosti SR podľa NUTS3 (EU28=100)

Zdroj: Eurostat, vlastné výpočty.

Výskyt regionálnych rozdielov v ekonomikách EÚ nie je vzhľadom na koncentráciu finančných centier a kvalifikovanej pracovnej sily v hlavných regiónoch ničím výnimočným. Napriek tomu sú regionálne rozdiely merané pomocou pomeru najmenej a najviac výkonného regiónu na Slovensku jedny z najvyšších a to aj napriek tomu, že tento fenomén prevláda najmä vo

väčších krajinách EÚ. Graf 15 zároveň naznačuje, že pomer medzi najmenej výkonným a najvýkonnejším regiónom sa vo väčšine krajín (s výnimkou Írska a Litvy) za sledované obdobie výraznejšie nezmenil.

Graf 15: Regionálne rozdiely v HDP na obyvateľa v PKS v krajinách EÚ (pomer najmenej výkonného a najvýkonnejšieho regiónu v krajine)

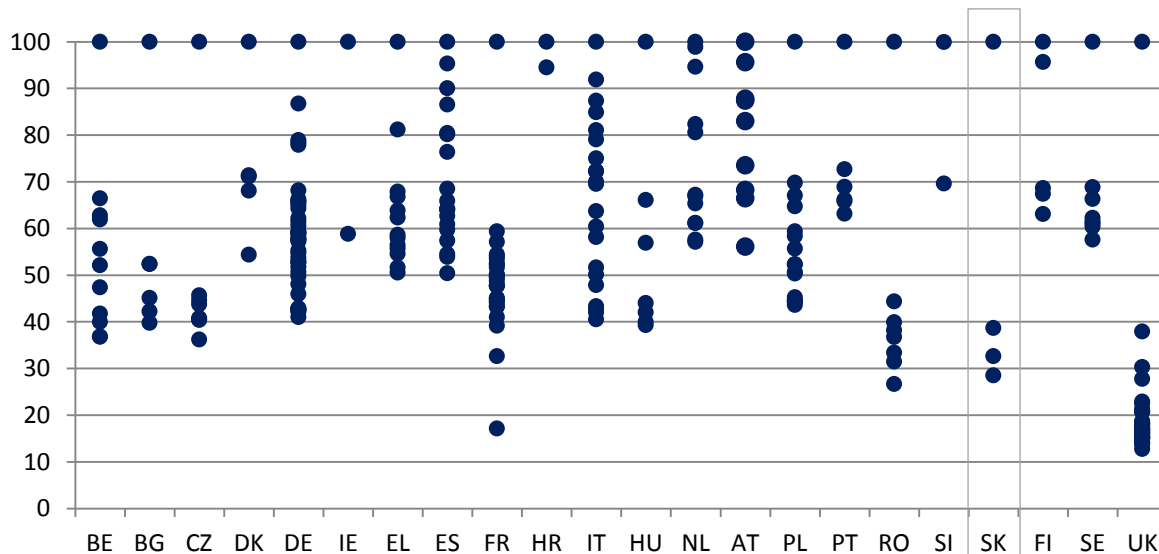

Zdroj: Eurostat, vlastné výpočty.

Poznámka: Cyprus a Luxembursko sa na úrovni NUTS 3 skladajú iba z jedného regiónu, preto pre tieto krajiny nie je možné porovnávať vnútorné rozdiely.

Graf 16 ukazuje disperziu NUTS 2 regiónov v krajinách Európskej únie ako výkonnosť každého regiónu v pomere k regiónu s najvyššou výkonnosťou v danej krajine. Z grafu je zrejmé, že rozdiel medzi najbohatším a druhým najbohatším regiónom na Slovensku je druhý najvyšší po Spojenom Kráľovstve.

Graf 16: Regionálne rozdiely vo výkonnosti v EÚ (najbohatší región = 100)

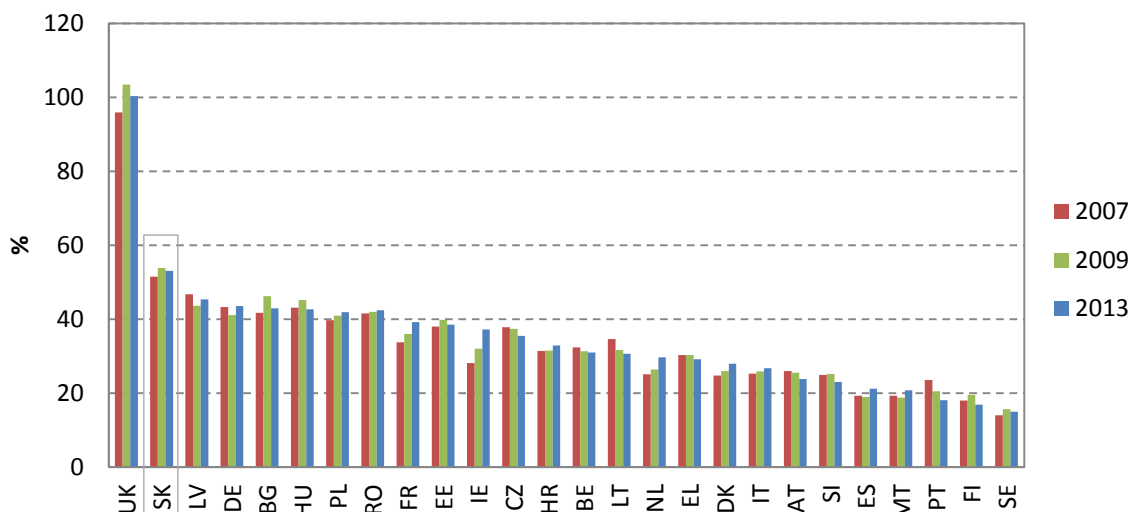

Zdroj: Eurostat, vlastné výpočty.

Poznámka: Cyprus, Luxembursko, Malta, Estónsko, Lotyšsko, Litva sa na úrovni NUTS 2 skladajú iba z jedného regiónu, preto pre tieto krajiny nie je možné porovnávať vnútorné rozdiely.

Vysoké regionálne rozdiely na Slovensku sú viditeľné aj pri porovnaní koeficientu variácie výkonnosti regiónov. Slovensko má z tohto pohľadu druhé najvyššie rozdiely vo výkonnosti po Spojenom kráľovstve (Graf 17).

Graf 17: : Koeficient variácie výkonnosti v EÚ pred krízou, v kríze a po kríze

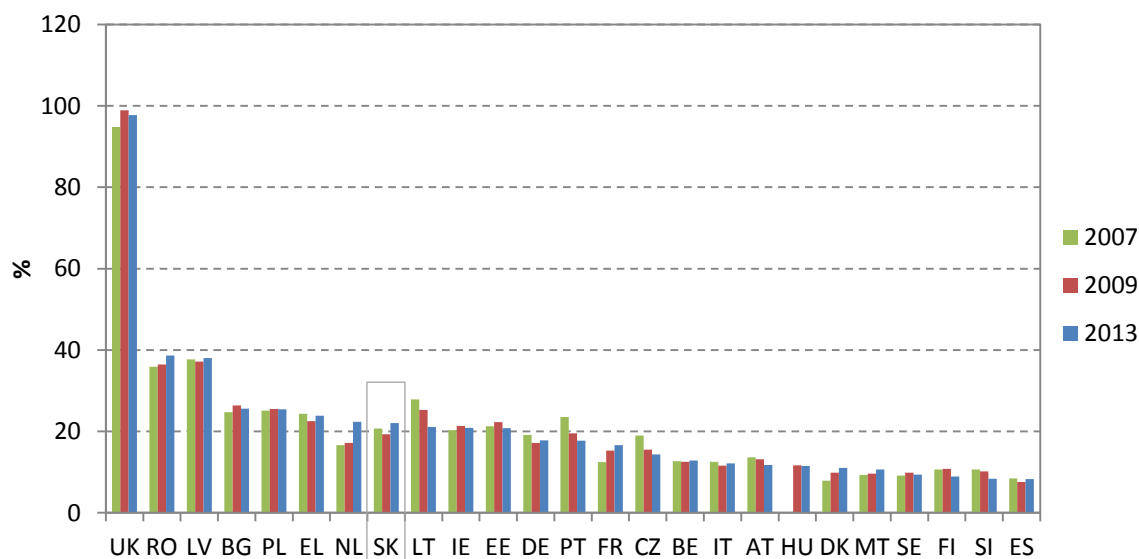

Zdroj: Eurostat, vlastné výpočty.

Poznámka: Cyprus a Luxembursko sa na úrovni NUTS 3 skladajú iba z jedného regiónu, preto pre tieto krajiny nie je možné porovnávať vnútorné rozdiely.

Pri porovnaní produktivity práce sú regionálne rozdiely na Slovensku, ale aj v ostatných štátoch Európskej únie nižšie. V tomto porovnaní je Slovensko na deviatom mieste, podobne ako pri rozdieloch v miere nezamestnanosti.

Graf 18: : Koeficient variácie produktivity v EÚ pred krízou, v kríze a po kríze

Zdroj: Eurostat, vlastné výpočty.

Poznámka: Cyprus a Luxembursko sa na úrovni NUTS 3 skladajú iba z jedného regiónu, preto pre tieto krajiny nie je možné porovnávať vnútorné rozdiely.

PRÍLEŽITOSTI A VÝZVY SLOVENSKEJ REGIONÁLNEJ EKONOMIKY

Ako naznačuje veľký rozdiel v nerovnostiach na trhu práce a vo výkonnosti regiónov, významnú časť nerovností vo výkonnosti možno pripísať faktorom, ktoré neodrážajú vývoj pridanej hodnoty a bohatstva v jednotlivých regiónoch.

Ak vychádzame z definície výkonnosti ako podielu HDP a populácie, neúmerný predstih Bratislavského kraja pred ostatnými kraji ovplyvňuje napríklad skutočnosť, že v hlavnom meste žije oveľa viac obyvateľov ako zachytávajú oficiálne štatistiky. To, že mnohí ľudia si dlhodobo ponechávajú trvalý pobyt v regiónoch, a pritom žijú a pracujú v Bratislave umelo zvyšuje výkonnosť Bratislavského kraja (lebo sa nezarátavajú do populácie Bratislavy). Na druhej strane, priradovanie pridanej hodnoty vytvorenej v regionálnych prevádzkach niektorých podnikov centrálne sídliacej v hlavnom meste, môže umelo zvyšovať HDP Bratislavského kraja. Ďalším faktorom skresľujúcim štatistiku nášho najvýkonnejšieho kraja je skutočnosť, že najmä z pohľadu členenia podľa NUTS 2 zahŕňa oveľa menšie teritórium ako ostatné regióny.

Podľa dostupných údajov je zrejmé, že regionálne rozdiely sú dané odlišnou odvetvovou štruktúrou. Bratislavský región má výrazne vyšší podiel služieb a najvyššie nároky na kvalifikáciu zamestnancov. Zvýšenie vzdelanostnej úrovne obyvateľstva, je zdá sa, preto podmienkou pre rozvoj odvetví s vysokou pridanou hodnotou. Svedčí o tom aj vývoj v Košickom kraji. Za ostatných desať rokov sa podiel obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním takmer zdvojnásobil a stal sa tak regiónom s druhým najvyšším podielom vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva. To umožnilo pokrízový nárast služieb, najmä v odvetví informačných a telekomunikačných činností.

Tabuľka 1: Podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva podľa NUTS 3

	2005	2015
Bratislavský kraj	26,8	37,3
Trnavský kraj	11,7	15,9
Trenčiansky kraj	13,3	20,6
Nitriansky kraj	8,9	18,4
Žilinský kraj	13,1	20,0
Banskobystrický kraj	14,4	18,9
Prešovský kraj	10,0	20,2
Košický kraj	11,8	20,6

Zdroj: Eurostat, vlastné výpočty.

Poznámka: Cyprus a Luxembursko sa na úrovni NUTS 3 skladajú iba z jedného regiónu, preto pre tieto krajiny nie je možné porovnávať vnútorné rozdiely.

Ako potvrdzujú údaje v tabuľke 1, úroveň vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva sa výrazne zvýšila vo všetkých regiónoch. Napriek tomu pretrvávajú rozdiely v podieloch vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva.

Ďalšia výzva domácej regionálnej konvergencie spočíva v efektívnom investovaní zdrojov do regionálneho rozvoja. Slovensko má v období 2014-2020 k dispozícii takmer 13,5 miliardy eur, z ktorých drvivá väčšina musí byť investovaná v regiónoch mimo Bratislavského kraja. Efektívne investovanie týchto zdrojov v zaostalých regiónoch môže v ďalšej fáze prilákať súkromných investorov. Nové investície môžu následne pomôcť upraviť štruktúru hospodárstva v jednotlivých regiónoch v prospech odvetví s vyššou pridanou hodnotou, akými sú najmä služby.

Z hľadiska budúceho vývoja bude dôležité aj znižovanie rozdielov v alternatívnych ekonomických ukazovateľoch. Podľa OECD (2014)¹⁹ sú v Slovenskej republike vysoké regionálne rozdiely na trhu práce, ale aj bezpečnosti a prístupe k službám. Všetky slovenské regióny sú tiež výrazne podpriemerné v oblasti občianskej angažovanosti, životného prostredia a kvality bývania. Napriek tomu, že slovenské regióny majú relatívne vysokú vzdelanostnú úroveň, kvalita vysokých škôl a univerzít zaostáva za okolitými krajinami.

ZHRNUTIE ZISTENÍ O REGIONÁLNEJ KONVERGENCI

Vzhľadom na charakter hospodárstva v krajinách nie je možné regionálne rozdiely úplne eliminovať a sú prítomné v každej krajine. Dôvodom je často hospodársky charakter hlavného regiónu, v ktorom sa združujú centrály spoločností s vysokou pridanou hodnotou. Napriek tomu sú regionálne rozdiely na Slovensku na vysokej úrovni, čo je zrejme hlavne pri pohľade na výkonnosť a produktivitu práce. Tieto rozdiely navyše pri viacerých ukazovateľoch neklesajú a hospodárska kríza ich ešte posilnila.

Napriek pretrvávajúcej regionálnej konvergencii, domáce regionálne rozdiely sú v porovnaní s rozdielmi v ostatných krajinách EÚ stále relatívne vysoké aj v ukazovateľoch trhu práce. Najnižšie regionálne rozdiely pozorujeme pri disponibilných príjmoch domácností, čo svedčí o dôležitom vplyve prerozdelenia.

Významné príležitosti pre znižovanie rozdielov tvoria hlavne efektívne využitie európskych podporných fondov a zvyšovanie vzdelanostnej úrovne v regiónoch.

¹⁹ How's Life in Your Region?: Measuring Regional and Local Well-being for Policy Making, OECD Publishing, Paris.